

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет іноземних мов
Кафедра німецької мови і літератури
з методикою викладання

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Мельничук Г.М.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2018р.

«___» _____ 2018 р.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З
СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ
ТВОРІВ НІМЕЦЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Магістерська робота студентки
групи НАФ м –13
освітньо-кваліфікаційний рівень
«магістр»
спеціальності 014.020303
Середня освіта. Мова і література
німецька
Подольної Катерини Володимирівни
Керівник:ст. викладач, к.ф.н.
Карпюк В.А.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ВИСВІТЛЕННЯ ПОНЯТЬ «ФРАЗЕОЛОГІЧНА ОДИНИЦЯ З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ» ТА «ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ» У СУЧАСНІЙ ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	7
1.1.Сутність ФО як мовного явища.....	7
1.2.Сутність та структурно-семантичні особливості ФО з соматичним компонентом.....	11
1.3.Перекладацькі трансформації як один із засобів перекладу ФО.....	18
1.4.Причини трансформацій під час перекладу ФО з соматичним компонентом.....	22
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ПЕРЕКЛАДУ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ФО З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ НА МАТЕРІАЛІХУДОЖНІХ ТВОРІВ НІМЕЦЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ...31	31
2.1.Структурно-семантична характеристика ФО з соматичним компонентом	31
2.2. Своєрідність використання основних способів перекладу ФО з соматичним компонентом	60
Висновки до розділу 2.....	82
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	89

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку людства, що набирає дедалі динамічнішого характеру, суспільство прагне долучитися до світової культурної спадщини і духовних цінностей народів світу, тому перед кваліфікованим фахівцем німецької мови, незалежно від того, є він викладачем чи перекладачем, постає питання розширення кругозору особистості, яке в значній мірі визначається досконалим знанням іноземної мови, до якого входить, зокрема, і вміння передавати фразеологічні одиниці (далі ФО) з рідної мови на мову-переймач та навпаки.

Серед значної кількості ФО німецької мови саме ФО з соматичним компонентом – компонентом на позначення частин тіла людини, привертають особливу увагу. Функціонування соматичного компоненту у ФО детермінується культурними факторами, зокрема, наявністю базових архетипів, що лежать в основі тлумачення людиною світу. У ФО з соматичним компонентом відображено універсальність людського мислення, а їх специфіка обумовлена особливостями національного менталітету. Таким чином, ФО з соматичним компонентом у німецькій мові є репрезентантами сприйняття світу та закарбовування культурно-маркованих, сталих фрагментів колективної свідомості у німецькій мові, що є однією з найуживаніших у світі та другою за популярністю в Європі [10, с. 69].

У процесі перекладу часто неможливо використати відповідники слів і виразів, наданих у словнику, тому у таких випадках особа, яка здійснює переклад, вдається до трансформацій, метою яких є адекватна передача змісту висловлювання за допомогою відповідних перетворень внутрішньої форми слова чи словосполучення або у її повній заміні. Особливо актуальним є питання перекладацьких трансформацій під час перекладу ФО, зважаючи на ряд їх особливостей – відтворюваність, цілісність значення, ідіоматичність, образність та експресивність.

Соматична фразеологія посідає одне з найважливіших місць у фразеології будь-якої мови. Незалежно від лінгво-типологічної класифікації

даної мови ФО з соматичним компонентом майже завжди за кількістю є домінуючими у ній. Саме цей клас фразеологічних одиниць виявляє значну схожість з фразеологією інших мов (споріднених і неспоріднених), оскільки знаходить у ФО даного типу своє відображення загальнолюдська практика, багатовіковий досвід людини в освоєнні й перебудові навколишнього світу [11].

Усвідомлення людиною значення застосування частин тіла для життя та діяльності, участі у трудових процесах є одними з основних причин виникнення ФО з соматичним компонентом. Зважаючи на те, що пізнання навколишньої дійсності детерміновано сприйняттям через органи чуття, людина виконує свою діяльність використовуючи органи тіла, безперечно власне тіло є найдоступнішим для дослідження об'єктом спостережень людини з перших днів її життя. До того ж, орієнтування у просторі та оцінку того, що оточує людину, найзручніше співвідносити саме з частинами свого тіла [48].

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що переклад ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську як багатоаспектне явище залишається недостатньо вивченим; дослідження, систематизації й узагальнення потребує, зокрема, проблема застосування перекладацьких трансформацій як одного з найбільш поширених способів при перекладі ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську.

Аналіз наукової літератури з теми показав, що проблема перекладу ФО залишається однією з найцікавіших у сучасній лінгвістиці. Серед дослідників у галузі фразеології варто зазначити таких мовознавців як Л. Авксентьев, М. Алефіренко, Шарль де Баллі, В. Виноградов, В. Гак, В. фон Гумбольдт, Т. Дьоміна, Р. Зорівчак, І. Корунець, О. Кунін, В. Мокієнко, А. Назарян, О. Потєбня, О. Смирницький, А. Федоров, О. Чередниченко, E. Agrikola, H. Burger, W. Fleischer, в працях яких закладені основи вивчення ФО, зокрема, і ФО з соматичним компонентом, вивченням специфіки яких займалися А. Райштейн, Ch. Palm, H. Schemann. Питаннями дослідження

перекладацьких трансформацій займалися такі мовознавці, як А. Архипов, Л. Бархударов, В. Гак, В. Комісаров, Р. Міньяр-Белоручев, Л. Латишев, Я. Рецкер, А. Швейцер, В. Щетінкін, W. Koller, W. Kutz, R. Stolze та інші лінгвісти.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення способів перекладу ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську. Значимість дослідження полягає в систематизації накопиченого у вітчизняній і зарубіжній теорії та практиці перекладу досвіду при перекладі ФО з соматичним компонентом.

Досягнення поставленої мети потребує розв'язання таких **завдань**:

- опрацювати наукову літературу з теми дослідження;
- з'ясувати лінгвістичну сутність понять «ФО з соматичним компонентом» та «перекладацькі трансформації» в науковій літературі та надати їм термінологічної характеристики;
- встановити сутність, мотиви та основні способи перекладацьких трансформацій під час перекладу ФО з німецької мови на українську;
- надати структурно-семантичну класифікацію ФО з соматичним компонентом;
- на матеріалі художніх творів німецьких письменників відібрати ФО з соматичним компонентом та проаналізувати способи їх перекладу.

Об'єктом даного дослідження є ФО з соматичним компонентом.

Предмет дослідження – основні способи перекладу ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську.

У ході виконання роботи було застосовано наступні **методи дослідження**: *теоретичний аналіз* (опрацювання наукових джерел з теми); *аналіз словникових дефініцій*; *критичний аналіз* (дослідження основних класифікацій ФО у лінгвістичній науці); *системний аналіз* (добір фактичного матеріалу, його групування, систематизація та узагальнення досліджуваного матеріалу й отриманих результатів).

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю використання основних його положень та результатів у навчальному процесі, а саме – у курсах лексикології, стилістики, загального та порівняльного мовознавства, теорії та практики перекладу німецької мови.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаної літератури. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 98 сторінок, обсяг основного тексту викладено на 88 сторінках, список використаної літератури налічує 95 одиниць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИСВІТЛЕННЯ ПОНЯТЬ «ФРАЗЕОЛОГІЧНА ОДИНИЦЯ» ТА «ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ» У СУЧАСНІЙ ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

1.1. Сутність ФО як мовного явища

Фразеологія, яка є однією з відносно нових галузей мовознавства, привертає до себе дедалі більшу увагу дослідників. Виокремившись, як лінгвістична дисципліна на початку ХХ століття нині фразеологія вивчає специфіку ФО як знаків вторинного утворення, зокрема, як продукту особливого виду вторинної непрямой номінації, представленою різноманітною синтагматичною взаємодією слів-компонентів у процесах переосмислення та формування нового значення вихідного сполучення чи утворення окремого слова. Фразеологія вивчає також особливості знакової функції фразеологізмів, їх значення, структурно-семантичну специфіку в основних ознаках фразеологічності – стійкості і відтворюваності, досліджує природу лексичних компонентів фразеологізмів, їх синтаксичну і морфологічну будову та форми реалізації в мові [55, с. 13].

М. Кочерган розглядає фразеологію, не лише, як сукупність фразеологізмів певної мови, але і як розділ мовознавства, який займається вивченням фразеологічного складу мови. У тлумачному словнику сучасної української мови знаходимо таке тлумачення: «фразеологія – це розділ мовознавства, що вивчає усталені звороти мови, фразеологізми» [61, с. 638].

Предметом фразеології, як розділу мовознавства є дослідження природи фразеологізмів та їх категоріальних ознак, а також виявлення закономірностей функціонування їх у мові [44, с. 241]. Одним із завдань фразеології є вивчення процесів фразоутворення в тому номінативному і комунікативно-функціональному аспектах, і навіть опис фразеологічної деривації – утворення нових значень слів з урахуванням значень

фразеологізму. Фразеологія внутрішньо пов'язана з лексикологією, синтаксисом і словотвором, оскільки структура фразеологізмів збігається зі структурою об'єднань слів або пропозицій, а значення – багатозначно лексичного типу [68, с. 154].

У лінгвістиці не існує єдиного погляду щодо обсягу поняття «фразеологія» – погляди дослідників-мовознавців розмежовуємо на два основних: фразеологія у широкому та у вузькому сенсі. Найрозповсюдженішою точкою зору є перша – фразеологія у широкому сенсі, згідно якої до фразеології належить будь-яке словесне об'єднання, яке має ту чи іншу ступінь стійкості. Російський лінгвіст А. Єфімов вважає, що фразеологія починається там, де слово втрачає вільне лексичне значення, набуваючи натомість фразеологічно-пов'язаного значення, що стає зрозумілим з усього словосполучення. До того ж, словосполучення починає набувати фразеологічного значення тоді, коли стає повторюваним, загальновідомим, відрізняється образністю та можливістю переносного вживання. Основним мовним критерієм фразеологічності тієї чи іншої словесності є критерій неперекладання або неможливості точного перекладу на інші мови [4, с. 63].

Інший погляд, сформульований С. Ожеговим, відкриває можливість більш вузького і тому більш чіткого визначення поняття обсягу фразеології, як особливого явища мови [55, с. 191]. З трактуванням С. Ожегова, щодо вузького розуміння фразеології збігається позиція В. Виноградова. За В. Виноградовим, обсяг фразеології становлять явища мови, які з'являються в результаті специфічного семантичного розвитку лексичних засобів у певних синтаксичних і стилістичних умовах [18, с. 192].

Не існує до сьогодні у лінгвістиці і єдиного загальноприйнятого визначення поняття фразеологічної одиниці.

Т. Шиппан під ФО розуміє сталу єдність, що складається більш ніж з одного слова. Науковиця називає основні критерії фразеологічності і приводить їх докладний опис:

- 1) відтворюваність (ФО є постійними компонентами мовної системи, відтворюваними як єдність, без новоутворень);
- 2) стійкість (ФО є мовно-цілісними, їх видозміна можлива лише в незначній мірі);
- 3) лексикалізація (ФО, порівняно з вільною синтагмою, утворюють нову семантичну єдність; конституанти (компоненти) ФО можуть втрачати свою самостійність частково, або повністю);
- 4) ідіоматичність (значення ФО може бути витлумачено за значенням його конститuantів) [92].

Як зазначає І. Чернишова, у мовознавстві існує певний комплекс критеріїв, за якими відбувається ідентифікація ФО і їх відокремлення від усіх інших стійких утворень. Цей комплекс критеріїв представлено у такому вигляді:

1. Граматична (синтаксична) структура:

- а) словосполучення;
- б) предикативні єдності та речення.

2. Спосіб утворення:

- а) одиничне зчеплення компонентів;
- б) утворення за моделлю;
- в) серійне утворення.

3. Значення як результат взаємодії структури та наявності або відсутності семантичних зсувів у компонентному складі стійких поєднань:

- а) значення, яке з'являється у результаті семантичного перетворення компонентів;
- б) значення, яке з'являється у результаті власних лексичних значень компонентів;
- в) значення, яке з'являється у результаті типової структури [73, с.28].

Розглянемо ФО з погляду теорії та практики перекладу задля вільного оперування терміном у ході роботи. ФО характеризуються відтворюваністю, цілісністю значення, стійкістю, непроникністю. Достатньо навіть однієї з

перелічених ознак, щоб вважати словосполучення фразеологічним. Усі ці ознаки зближують фразеологізм зі словом. Переважна більшість фразеологізмів еквівалентна окремому слову, і, як окремі слова, фразеологізми виступають у ролі єдиного складеного знака [47, с. 242]. Саме сукупність ознак ФО, що відрізняє їх від слів та словосполучень, становить певні труднощі для мовознавців, утруднює роботу перекладача, завданням якого є, зрозумівши значення вихідного тексту, висловити те ж саме значення (точніше, систему значень) засобами іншої мови.

Особливу увагу при перекладі ФО перекладач приділяє сполучуваності їх компонентів, опорним словам, оскільки вони задають тему, моделюють образність, а сполучувані з ними компоненти дають нову інформацію і уточнюють відтінки смислу [77].

Українська дослідниця-мовознавець Р. Зорівчак відзначає, що «під час перекладу інколи вирішальна роль належить не суто формальній заміні елементів оригіналу – ФО на ФО, а відтворенню денотативного змісту, експресивно-емоційної тональності першотвору та інших естетичних функцій, що їх виконує фразеологізм в авторському задумі» [28, с.108]. Тобто під час перекладу важливо враховувати, що ФО перекладається як стала єдність, єдиний вираз зі збереженням актуалізованих у мові оригіналу внутрішньої форми та змісту, емоційно-експресивних та конотативно-стилістичних нашарувань незалежно від наявних еквівалентів у мові перекладу.

Отже, під поняттям «фразеологічна одиниця» розуміємо сталу єдність ЛО, компоненти якої характеризуються відтворюваністю та цілісністю значення, а зміст ФО – ідіоматичністю, образністю та експресивністю, що є репрезентантом мовної культури народу, при перекладі ФО як неподільна єдність має відтворюватися не лише з урахуванням наявних еквівалентів у мові перекладу, але й зі врахуванням актуалізованого контекстуального значення у тексті.

1.2. Сутність та структурно-семантичні особливості ФО з соматичним компонентом

З давніх часів назви частин людського тіла застосовуються в якості семантичних універсалій та виступають символами певних явищ навколишньої дійсності, що має логічне пояснення – адже у процесі пізнання будь-чого, «називання нового предмета» людина зіставляє чи асоціює його з їй вже відомим – порівнює навколишній світ зі своїм тілом. Таку особливу властивість нашого мислення і відображення підкреслює Т. Чайко, яка зазначає, що частини тіла людини завжди знаходяться в неї перед очима, тому це відіграє безпосередню роль при зіставленні явищ зовнішньої дійсності з власним тілом, своєрідним еталоном для порівняння [71].

Зазначимо, що попри наявність багатьох робіт, в яких досліджено соматичні одиниці у різних мовах, сам термін «соматизм» і досі не отримав у лінгвістиці однозначного тлумачення. Соматична лексика (від грецького *sōma* – тіло) є однією з універсальних лексичних груп у будь-якій мові і одним з найбільш розповсюджених об'єктів дослідження в порівняльно-історичних, структурно-зіставних та лінгвокультурологічних роботах вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, які виокремлюють цю лексику першою в лексико-тематичній системі будь-якої мови [54].

Термін «соматичний» використовується в біології та медицині у значенні «пов'язаний з людським тілом, тілесний». До лінгвістичного вжитку даний термін вперше було введено Ф. Вакком, який розглядав ФО естонського походження з назвами частин людського тіла і назвав їх соматичними. Він дійшов висновку, що соматизми належать до одного з найдавніших пластів фразеології і складають найбільш вживану частину фразеологізмів естонської мови [12].

До того ж, у науковій літературі знаходимо широке та вузьке трактування поняття «соматизм». У вузькому сенсі «соматизм» позначає лише назви зовнішніх частин людського тіла, у широкому розумінні до соматизмів зараховуємо всі слова, які безпосередньо пов'язані з людиною та

позначають життєво важливі елементи матеріальної субстанції, без якої людина як живий організм не зможе існувати [63]. Виходячи зі сказаного, під «соматичним» у широкому значенні розуміємо ФО, компонентом якої є ЛО на позначення будь-якої частини тіла людини, а у вузькому – тільки ту ФО, складовим елементом якої є ЛО, що називає функціонально важливу частину тіла або внутрішні органи людини.

Зазначимо, що у німецьких тлумачних словниках визначення поняття «соматизм» (нім. «*Somatismus*») не представлено. У словнику «*WAHRIG Deutsches Wörterbuch*» подано визначення терміну «соматичний» (нім. «*somatisch*») – «*leiblich, körperlich*» («той, що стосується тіла») [greh. *somatikos* «den Körper betreffend»] [94, с. 1166].

Як слушно вказує Т. Чердинцева: «Фразеологічні одиниці з соматичним компонентом відображають погляд на мову як на двосторонній комунікативний процес. Обидва учасники ситуації, незалежно від того, у якому мовному соціумі вони живуть, володіють знаннями про можливості свого організму, тобто володіють певною символікою» [72, С.78]. Беззаперечним є зв'язок пізнання людиною об'єктів навколишнього світу з органами тіла, з якими вона щоденно має справу, до яких може доторкнутися чи побачити, тому лексеми-соматизми є досить продуктивними у плані частотності вживання у ФО. В. Шубіна вказує на те, що емоційний та психічний стан людини виражають за допомогою ФО з соматичним компонентом, адже у цьому плані їх можливості доволі великі [75, С. 86].

Під поняттям «ФО з соматичним компонентом», яким будемо оперувати у ході нашої роботи, розуміємо єдність ЛО, що є репрезентантом мовної культури народу, зміст якої характеризується відтворюваністю, ідіоматичністю, образністю та експресивністю, а одним з компонентів якої обов'язково є ЛО на позначення частини тіла людини.

Зважаючи на той факт, що класифікація ФО, як і будь-яка інша класифікація, може здійснюватися на різних засадах, у лінгвістичній науці

дослідниками розроблено та представлено численні класифікації ФО за певними ознаками:

- 1) семантичні класифікації (Ш. Баллі, В. Виноградов, О. Кунін, В. Мокієнко, В. Фляйшер);
- 2) структурно-семантичні класифікації (О. Кунін, Л. Скрипник, І. Чернишова, М. Шанський);
- 3) структурно-синтаксичні класифікації (І. Арнольд, О. Ахманова, О. Смирницький, Т. Третьякова);
- 4) класифікації за специфікою внутрішніх контекстуальних зв'язків (Н. Амосова, М. Тагієв);
- 5) функціонально-стильові класифікації (І. Сазонова, О. Смирницький);
- 6) класифікації за джерелом походження (Л. Булаховський, Б. Ларін);
- 7) тематичні класифікації (Р. Мун, О. Райхштейн, В. Фляйшер).

Швейцарський лінгвіст Ш. Баллі у своїй праці «Короткий нарис стилістики» виокремив три групи ФО з погляду їхньої семантичної спорідненості:

- 1) звичайні словосполучення (звороти, вибір яких обмежений);
- 2) фразеологічні ряди (звороти, що виражають одне складне поняття);
- 3) фразеологічні єдності (звороти, що утворюють одне нерозривне ціле)[10].

Він виділяє дві основні групи ФО – фразеологічні групи (звичайні сполучення) та фразеологічні єдності. Якщо фразеологічні групи є звичайними словосполученнями, елементи яких зберігають незалежність, але виявляють певну близькість між собою, то фразеологічні єдності є словосполученнями, компоненти яких втратили самостійне значення.

Окрім двох основних типів, класифікація Ш. Баллі містить два перехідних типи – між фразеологічними групами і фразеологічними єдностями учений виокремлює групи з підсилювальним значенням та дієслівні групи. В основу класифікації Ш. Баллі покладено принцип зв'язку між компонентами ФО, який визначається зовнішніми та внутрішніми

факторами та може мати, відповідно, різний ступінь міцності (від найпростішого до найскладнішого).

Структурно-семантичні класифікації ФО, розроблено О. Куніним, Л. Скрипник, І. Чернишовою, М. Шанським. Варто зазначити, що представлені класифікації певною мірою спираються на класифікації, розроблені В. Виноградовим на основі ФО російської мови, проте механічне зіставлення німецької мови з російською є не лише безпідставним, але й неможливим, зважаючи на той факт, що німецька та російська мови є віддалено спорідненими.

Дуже загальним і недостатнім для розмежування є поділ ФО за класифікацією, розробленою українською дослідницею Л. Скрипник. Вчена розмежовує два основні граматико-структурні класи:

- 1) ФО, організовані за типом моделі словосполучення, рідше – речення;
- 2) ФО – фрази, що мають організацію простих або складних речень.

На матеріалі англійської мови О. Куніним розроблено структурно-семантичну класифікацію ФО, у якій представлено поділ на класи, підкласи і розряди. Вчений виокремлює класи на основі функції ФО у процесі спілкування:

- а) номінативні ФО (звороти типу словосполучення, що виконує у реченні лише номінативну функцію, а також звороти з однією повнозначною лексемою, звороти з предикативною структурою і частково предикативні звороти);
- б) номінативно-комунікативні ФО (дієслівні ФО, які можуть бути трансформовані в речення з присудком у пасивному стані);
- в) ФО ні номінативного, ні комунікативного характеру (вигуківі ФО типу словосполучень та речень);
- г) комунікативні ФО (ФО, що за своєю граматичною структурою є реченням).

Представлені класи поділено на підкласи і розряди, проте дана класифікація хоча і містить понад 50 рубрикацій, створює значні труднощі для її практичного використання.

Подібну класифікацію, розроблену для ФО, що функціонують у німецькій мові, представлено Г. Бургером. Дана класифікація є повною, але більшою мірою спрямована на дослідження ступеня метафоричності ФО. Поділ лінгвіст здійснює на основі врахування символічної організації (*Zeichenorientiert*) ФО та розрізняє референціальні, структурні та комунікативні ФО:

- референціальні ФО (*referentielle Phraseologismen*) – будь які ФО, яким можна протиставити хоча б якийсь референт (конкретний предмет, до якого відноситься мовний знак у складі висловлювання) або ситуацію;
- структурні ФО (*strukturelle Phraseologismen*), які виконують лише одну функцію в мові, а саме визначають граматичні відношення;
- комунікативні ФО (*kommunikative Phraseologismen*) або клішовані формули (*Routineformeln*), до складу яких належать мовні формули та широкий спектр непереоосмислених словосполучень, що виконують метатекстові функції, важливі при встановленні, визначенні, виконанні та завершенні комунікативних дій [77].

У даній класифікації три вищеназваних класи поділяються на групи за ступенем метафоричності:

- 1) референціальні ФО: номінативні – ідіоми, часткові ідіоми або ідіоматичні вирази, колокації);
- 2) пропозиціональні ФО: стійкі фрази, топічні фрази – прислів'я та загальновідомі фрази [77].

Першими компонентами ФО виступають слова різних лексико-граматичних розрядів, а саме такі частини мови: дієслова, прикметники, іменники, займенники. Дослідниця-лексиколог Р. Кляппенбах, яка застосовуючи класифікацію В. Виноградова та враховуючи структурний

підхід, поділяє ФО німецької мови на п'ять типів за структурно-компонентним складом:

- 1) вербальні фразеологізми;
- 2) ад'єктивні фразеологізми;
- 3) дієприкметникові фразеологізми;
- 4) іменникові фразеологізми;
- 5) фразеологізми як речення [10, с. 43].

За частиномовним принципом ФО є трьох типів – вербальними, ад'єктивними та субстантивними. Вербальними слід вважати фразеологізми, які функціонально співвіднесені з дієсловом, тобто дієслово, при цьому, є головним компонентом. Зв'язок між головним та залежним компонентами підрядних ФО є загальним. Якщо розглядати фразеологізми із загальним значенням порівняння, то в німецькій мові в якості порівняльного компонента виступає *wie (als): das paßt wie die Faust aufs Auge*. До ад'єктивних ФО, належать ті ФО, які функціонально співвідносяться з прикметниками, тобто прикметник виступає їх головним компонентом, а залежним – іменник. Наприклад: *armes Blut, beklommenen Herzens, blutenden Herzens, kaltes Herzens, leichten Herzens, schweren Herzens*. Наступною групою є субстантивні ФО – іменники, які характеризують стан людини. Наприклад: *Auge um Auge, Zahn um Zahn; von ganzem Herzen*.

Класифікація ФО за структурно-семантичним складом не показує морфолого-синтаксичні моделі їх відтворення.

Дослідниця І. Чернишова пропонує структурно-семантичну класифікацію ФО розроблену за характером значення, що виникає між компонентами ФО німецької мови у результаті їх взаємодії. Згідно представленої класифікації дослідниця виокремлює наступні групи ФО:

- 1) фразеологічні єдності;
- 2) фразеологічні вирази;
- 3) фразеологічні сполучення.

До фразеологічних єдностей дослідниця зараховує ті ФО, що виникли на основі семантичного переосмислення значень словосполучення та становлять неподільне семантичне ціле. Таким чином, фразеологічне значення виникає не в результаті зміни значення окремих компонентів словосполучення, а зміни значення всього комплексу, тому індивідуальний сенс слова-компоненти втрачають. Саме цьому розряду ФО притаманна семантична єдність та цілісність: «*jemandem den Kopf waschen*» – «*намилити голову*»; «*keinen Finger krümmen*» – «*пальцем не поворухнути*».

Образна мотивованість фразеологічної єдності може з часом ослабнути до повної демотивації, проте, як зазначає І. Чернишова, демотивація фразеологічної єдності не впливає ні на експресивність ФО, ні на її функціонально-стилістичну приналежність.

І. Чернишова виокремлює два типи фразеологічних єдностей, які мають чітко фіксовані структурні особливості – парні сполучення слів та компаративні ФО. Парні сполучення слів формують значну частину німецької фразеології, тому є її специфічною особливістю. Власне парні сполучення слів, як зазначає І. Чернишова, виникають у результаті семантичного переосмислення сурядних словосполучень, обов'язковими компонентами якого є дві ЛО, що належать до однієї частини мови та наявність сполучника – *und, oder/weder... noch*: «*mit Haut und Haar*»; «*Blut vom Blute und Fleisch vom Fleische*». Для парних сполучень німецької мови найбільш типовою структурою є сполучення субстантивних компонентів [73].

Компаративними ФО дослідниця називає сталі сполучення слів, фразеологічна специфіка яких базується на традиційному порівнянні: «*vier Augen sehen mehr als zwei*»; «*nur Haut und Knochen*»; «*er sieht nicht weiter als seine Nase reicht*». Структурно-семантична своєрідність стійких сполук даного типу полягає в тому, що характеристика властивості чи дії відбувається через підрядне речення обставинного порівняльного типу, що вводяться сполучниками *wie* та *als*.

Фразеологічними виразами І. Чернишова називає ФО, які за своєю граматичною структурою є предикативними сполученнями слів та речень. До того ж, науковця класифікує фразеологічні вирази наступним чином:

- а) загальноживані прислів'я: «*die Augen sind größer als der Magen*»; «*hinterm Racken mien mancher bespricht, wär' ich zugeged er tat es nicht*»;
- б) приказки типу: «*Auge um Auge, Zahn um Zahn*», «*das paßt wie die Faust aufs Auge*», «*den Staub von seinen Füßen schfltteln*», «*die Ferse des Achille*», до яких зараховують біблійні вирази та вирази міфологічного походження;
- в) стійкі відтворювані вигуки та модальні вирази: «*au Backe!*», «*au Backe, mein Zahn!*».

До фразеологічних сполучень належать ті ФО, що виникли в результаті одиничного поєднання одного семантично перетвореного компонента: «*armes Blut*», «*beklommenen Herzens*», «*blutenden Herzens*», «*kalt des Herzens*». Всі компоненти фразеологічного сполучення зберігають семантичну відокремленість, проте одинична сполучуваність одного з компонентів з переносним значенням не є типовою для ФО німецької мови [73].

Представлені у мовознавстві класифікації ФО висвітлюють різні властивості і якості ФО (сполучуваність компонентів, функції ФО у мовному акті чи комунікації), проте на нашу думку, структурно-семантична класифікація ФО, розроблена І. Чернишовою за характером значення, що виникає в результаті сполучуваності, взаємодії між структурними компонентами і переосмислення ФО німецької мови, є найбільш повною, інформативною та значимою. Саме цією класифікацією ми будемо послуговуватися у нашому подальшому дослідженні.

1.3. Перекладацькі трансформації як один із засобів перекладу ФО

Головною метою під час здійснення перекладу є досягнення адекватності, а основне завдання перекладача при досягненні адекватності полягає у вмілому використанні різних перекладацьких трансформацій для того, щоб текст перекладу якнайбільш точно передавав всю інформацію,

укладену в тексті оригіналу при дотриманні відповідних норм мови. Кінцевою метою при цьому є досягнення тотожного оригіналу художнього враження в цілому, а також вірна передача загальної інтонації твору [17, с.31].

Для досягнення адекватного та еквівалентного перекладу неминучими є втрати. Однак існує ряд перетворень, що дозволяють зберегти адекватність перекладу на рівні цілого тексту. Такі перетворення у науковій літературі представлено як трансформації, що є основою непрямого перекладу, до якого вдаємося і під час здійснення перекладу ФО.

Варто зазначити, що фахівці в галузі теорії перекладу до сьогодні не дійшли спільної думки стосовно самої суті поняття «трансформації». У науковій літературі представлено ряд визначень на позначення поняття «перекладацька трансформація», запропонованих такими вченими-дослідниками і мовознавцями як А. Архипов, Л. Бархударов, В. Гак, В. Комісаров, Р. Міньяр - Белоручев, Л. Латишев, Я. Рецкер, А. Швейцер, В. Щетінкін та іншими.

А. Архипов під перекладацькими трансформаціями розуміє «технічні прийоми перекладу, що складаються з заміни регулярних відповідностей нерегулярними» і також «самі мовні вирази, одержувані в результаті застосування таких прийомів» [2, с. 56].

Л. Латишев описує перекладацькі трансформації, як «відступ від структурного і семантичного паралелізму між вихідним і перекладеним текстом на користь їх рівноцінності в плані впливу» [38]. Дослідник бере до уваги два критерії адекватного перекладу – рівноцінність регулятивного впливу вихідного і переказного текстів, і їх семантико - структурну подібність.

Р. Міньяр-Белоручев пропонує наступне визначення: «Трансформація – основа більшості прийомів перекладу. Полягає у зміні формальних (лексичні чи граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації)

компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі» [46, с. 201].

За Я. Рецкером трансформації є основою більшості прийомів перекладу, що до того ж, є прийомами логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в контексті і знаходимо йому відповідник українською мовою [58].

А. Швейцер вважає, що термін «трансформація» використовується в теорії перекладу в метафоричному сенсі і називає трансформацію «перетворенням». Також, він додає: «Перекладацькі трансформації – це міжмовні операції перевираження сенсу» [74, с. 118].

Проте у теорії перекладу авторитетним є визначення перекладацьких трансформацій, запропонованих Л. Бархударовим, оскільки він досить точно відображає суть поняття. За Л. Бархударовим, перекладацькими трансформаціями є різноманітні міжмовні перетворення, які здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності перекладу [6].

Досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності перекладу»), всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов, вимагає від перекладача перш за все вміння зробити численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення – так звані перекладацькі трансформації – з тим, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав всю інформацію, укладену в початковому тексті, при суворому дотриманні норм [6, с. 109].

Говорячи про перекладацькі трансформації, ми маємо на увазі використання ізоморфних засобів мови при перекладі, які мають однакові значення, ідентичні чи подвійні характеристики в системі мови: «*das Fenster*» – «вікно», «*fahren*» – «їхати», «*schwarz*» – «чорний». Проте у такому випадку маємо згадати і квазітрансформації – ті розходження та розбіжності, які визначаються як аломорфні засоби у мовах оригіналу та перекладу і передбачають використання неоднорідних засобів при перекладі. До аломорфних засобів можна віднести лакуни (лексичні, граматичні) та

розходження в об'ємі значень слів та граматичних категорій. Наприклад, відсутність артикля в українській мові (граматична лакуна) або відсутність таких лексичних одиниць як «доба», «цілодобово», в німецькій мові (лексична лакуна). Вони перекладаються: «*Tag und Nacht*» та «*rund um die Uhr*» [45, с. 181].

В. Гак дещо обмежує поняття «перекладацької трансформації», вбачаючи в ньому відмову від наявних міжмовних відповідностей, що ґрунтуються на ізоморфних явищах мови. Тим самим дослідник виключає з визначення ті випадки, коли між вихідною мовою і мовою перекладу відсутні такі відповідності. У такому випадку В. Гак пропонує називати перетворення подібного характеру «квазітрансформаціями», які являють собою «розбіжності у використанні мовних засобів, що обумовлюються особливостями систем двох мов (відсутністю системних еквівалентів)» [19].

До основних випадків використання квазітрансформацій належать наступні:

- а) лексичні чи граматичні прогалини, тобто відсутність в одній із мов даної граматичної категорії або лексичного закріплення даного значення;
- б) розбіжності в обсязі значення слів або граматичних категорій [16, с. 190].

Трансформації, до яких ми вдаємося при перекладі ФО з соматичним компонентом, зумовлені певними відмінностями в системах мов та мають вимушений характер. Також у лінгвістичній науці виокремлюють перекладацькі трансформації, що необґрунтовані такими відмінностями, проте є необхідними, на думку перекладача, для збереження комунікативно-функціональних властивостей тексту. Характер трансформацій дозволяє стосовно кожного окремого випадку розкрити умови, що роблять необхідним відхід від буквалізму.

Термін «перекладацька трансформація» у науковій літературі не має єдиного значення, проте В. Комісаров визначає поняття «перекладацька трансформація» як відношення між вихідним текстом і текстом перекладу. Тобто вчений наголошує на перекладацькій еквівалентності.

Отже, у теорії перекладу під перекладацькими трансформаціями в загальному вигляді розуміють комплекс перетворень, які здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності перекладу. Оперуючи дефініціями, представленими у науковій літературі, даємо власне визначення перекладацьких трансформацій, яке будемо використовувати у нашій роботі: перекладацькі трансформації – це міжмовні перетворення, перевираження сенсу або перефраз вихідного тексту з метою досягнення перекладацького еквівалента.

Загальновідомо, що процес перекладу є не простою заміною лексичних одиниць однієї мови лексичними одиницями іншої мови в цілому, особливо, коли мова йде про ФО, які відзначаються стійкістю компонентів, самостійне значення кожного з яких втрачається. Цей складний процес включає ряд труднощів, адже переклад ФО є справою не тільки перекладацької техніки, а й перекладацького мистецтва. Вмілий перекладач повинен володіти всіма ресурсами рідної мови і знати звичаї, традиції, культуру народу, а також уявляти як би було названо ті чи інші явища в його мові [12, с. 28]. Зважаючи на те, що ФО є складною конструкцією, здійснення перекладу цієї конструкції на будь-яку мову вимагає від перекладача не лише знань норм мови – правил сполучуваності та значного словникового запасу, але і використання цілого комплексу способів перекладу, причини яких ми розглянемо у наступному підпункті.

1.4. Причини трансформацій під час перекладу ФО з соматичним компонентом

Під час перекладу відбувається міжмовне перетворення, тобто заміна однієї знакової системи іншою, неминучі семантичні втрати, що стосуються, в першу чергу, системи внутрішньомовних значень вихідного тексту. Перекладач зобов'язаний досягти того, щоб ці втрати були зведені до мінімуму, тобто забезпечити максимально велику ступінь еквівалентності вихідного тексту і тексту перекладу (віддаючи собі звіт у тому, що

досягнення «стовідсоткової» еквівалентності є, по суті, недосяжним завданням, ідеалом, до якого він повинен прагнути, але досягти якого йому не завжди вдасться). Це, в свою чергу, вимагає від нього встановлення «порядку черговості передачі значень», тобто визначення того, що в межах даного тексту необхідно в першу чергу зберегти і чим можна пожертвувати в цілях забезпечення максимальної еквівалентності [7, с. 38].

Випадки еквівалентності також отримують своє пояснення в світлі того, що в перекладі семантична еквівалентність досягається не на рівні мовних (граматичних і лексичних) значень, а на рівні смислів.

Мотиви і причини використання перекладацьких трансформацій кожен лінгвіст бачить по-своєму. Так, мовознавець Л. Латишев називає 3 головні причини перекладацьких трансформацій:

1) Розбіжності в системах вихідної мови і мови перекладу:

а) у однієї з мов відсутня категорія, властива іншій мові;

б) всередині однієї категорії різні членування;

в) порівнювані лінгвістичні категорії недостатньо збігаються за обсягом значення.

2) Розбіжності норм вихідної ФО і відповідного фразеологічного значення у мові перекладу (коли сенс фрази зрозумілий, проте виникає уявлення про неправильність промови, нормативні відхилення).

3) Розбіжність узусу, що відбиває мовні звички й традиції даного мовного колективу, чинного серед носіїв вихідної мови і мови перекладу [39, с. 48].

Відповідно до А. Архипова можемо виокремити наступні мотиви застосування трансформацій, з метою досягнення високого рівня еквівалентності під час перекладу ФО [2, с. 115]:

1) Прагнення уникнути порушення норм поєднуваності одиниць у мові перекладу. У даному випадку йдеться про буквалізми;

2) Прагнення ідіоматизувати переклад, тобто використовувати висловлювання й конструкції, найбільш уживані в мові перекладу;

- 3) Необхідність подолання міжмовних відмінностей у оформленні однорідних членів речення;
- 4) Прагнення уникати далеких мові перекладу словотвірних моделей;
- 5) Прагнення уникати неприродності, неестетичності деяких повторів, громіздкості, неясності і нелогічності висловлювання;
- 6) Прагнення більш компактного варіанту перекладу;
- 7) Прагнення донести до реципієнта важливу фонову інформацію чи зняти надлишкову;
- 8) Прагнення відтворити гру слів, яку важко передати чи художню образність.

Загалом усі види замін відбуваються через відмінності у структурах двох мов – мови оригіналу і мови перекладу.

Звертаючись до Г. Стрелковського можна пояснити використання перекладацьких трансформацій тим, що перекладач сприймає інформацію від відправника у вигляді конкретних творів мови. Саме в цих мовних творах і реалізується комунікативний намір [65].

Перекладач має так перетворити мовленнєвий твір однієї мови у відповідний мовний твір іншої, щоб передати комунікативний намір відправника. Важливою вимогою є точність у перекладі, яка повинна визначатися не точною відповідністю між одиницями двох мов, а функціональною тотожністю. Точним може вважатися лише такий переклад, який забезпечує тотожність функції мовленнєвого твору при еквівалентності смислового оригіналу та його перекладу. Таким чином, трансформації використовуються перекладачем для того, щоб текст перекладу був також функціонально тотожний вихідному тексту [64, с. 115]. У цьому випадку маємо право говорити про лексичні трансформації.

У лексичних системах німецької та української мов спостерігаються розбіжності, які проявляються в типах смислової структури слова. Будь-яке слово, тобто лексична одиниця – це частина лексичної системи мови і саме цим пояснюється своєрідність семантичної структури слів у різних мовах.

Тому суть лексичних трансформацій полягає в «заміні окремих лексичних одиниць (слів і стійких словосполучень) іноземної мови лексичними одиницями мови перекладу, які не є їх словниковими еквівалентами, тобто які мають інше значення, ніж передані ними в перекладі одиниці вихідної мови» [6, с. 178].

Мотивація щодо застосування лексичних трансформацій є досить різноманітною і багатоаспектною. Науковиця В. Чабаненко виокремлює наступні причини застосування трансформацій:

1) У значенні слова в різних мовах часто виокремлюють різні ознаки одного явища або поняття, де відображено бачення світу, властиве носіям даної мови. Ця причина є досить вагомою і неминуче створює труднощі при перекладі, адже загальновідомо, що світосприймання представників різних культур достатньо різняться;

2) Не менш важливою причиною, що зумовлює перекладацькі трансформації є різниця в смисловому обсязі, адже різноманіття лексичного складу, зокрема багатий фразеологічний словник у вихідній мові та мові перекладу спонукають перекладача до пошуку найбільш точного еквіваленту. Під час перекладу часто збігається перший лексико-семантичний варіант ФО, поданих у словниках, їх основне значення, потім знаходимо інші варіанти перекладу, оскільки розвиток значень цих слів йшов відмінними шляхами. Це обумовлюється неоднаковим функціонуванням ФО у мові, відмінністю у вживанні, різною сполучуваністю, але навіть основне значення ФО німецької мови може бути ширшим відповідного лексичного значення ФО в українській мові [47, с. 203].

Обов'язково під час здійснення перекладу треба зважати на той факт, що семантична структура ФО зумовлює можливість його контекстуального вживання, а переклад контекстуального значення ФО взагалі досить часто буває відмінним.

3) Відмінність у сполучуваності лексичних одиниць у різних мовах. Зважаючи на той факт, що ФО є стійким поєднанням лексичних одиниць(далі

ЛО), які знаходяться в певних для даної мови зв'язках (сполучуваність слів, що має місце в разі сумісності охоплених ними понять). У кожній мові є свої типові норми сполучуваності і кожна мова може породжувати нескінченну кількість нових поєднань, зрозумілих для людей, які говорять цією мовою, не порушуючи мовних стандартів і мовних норм. У кожній мові існує коло звичайних, сталих традиційних поєднань, які не збігаються з відповідним колом поєднань в іншій мові.

Семантичний обсяг ЛО зумовлює її сполучуваність, яка визначає можливість цієї ЛО вступати у різноманітні семантичні зв'язки, що у свою чергу допускає широкі можливості її передачі під час здійснення перекладу та різні варіанти перекладу.

Ще в XIV столітті вважалося нормою під час перекладу певні ЛО видаляти чи навпаки розширювати обсяг тексту додаванням лексичних засобів з метою пояснення та розкриття значення іншомовних ЛО. Було допустимим введення не лише окремих слів, але і цілих речень. Практика перекладу свідчить, що обійтися тільки відповідниками даної групи часто не вдається. Перш за все, це відбувається тому, що закономірні відповідності при всій їх здатності передавати значення окремих одиниць в масиві тексту нерідко вступають в протиріччя з правилами сполучуваності слів у мові перекладу, з правилами переваги слів, виразів і конструкцій у певних контекстах і ситуаціях, ведуть до неприродності, багатослівності тексту перекладу [10, с.128]. Все це часто вимагає використання при перекладі варіантів, які певною мірою є відходом від закономірних відповідностей, але в той же час забезпечують достатній рівень смислової еквівалентності при дотриманні норм мови перекладу. Нерідко по відношенню до відповідностей такого роду вживається також термін трансформації, яким позначаються і технічні прийоми переходу від закономірних відповідностей до контекстуальних. Природно, що будь-яка трансформація повинна укладатися в рамки контекстуальної синонімії нового, трансформованого виразу по відношенню до закономірного відповідника. Техніка перекладу включає в

себе, таким чином, використання як регулярних, так і нерегулярних міжмовних відповідностей різних рівнів і аспектів.

А. Шопенгауер справедливо зазначив, що значення в різних мовах дуже рідко співпадають, адже проміжки дійсності неоднаково розмежовані у різних мовах. Саме тому не для кожної ЛЮ однієї мови можна знайти точний еквівалент у словниковому фонді іншої мови (мови перекладу), не всі поняття, виражені в одній мові словами, повністю співпадають з поняттями іншої мови. Менший семантичний діапазон ЛЮ в мові, на яку здійснюють переклад порівняно з більш широким об'ємом поняття у мові оригіналу, є причиною використання під час перекладу окрім прямого еквіваленту багаточисленних лексико-семантичних перефразів.

Вибір засобів перекладу детермінований різноманітними факторами [13, с.65]:

- 1) відмінністю систем мови оригіналу та мови перекладу;
- 2) функціонально-стилістичними особливостями мови оригіналу;
- 3) особливостями мовної та мовленнєвої норми, що є характерними для мови оригіналу та нетиповими для мови перекладу;
- 4) індивідуальний стиль автора оригіналу;
- 5) мовна майстерність перекладача.

Природно, що акти перекладу є досить обумовленими, зважаючи на обмеженість мови перекладу та свідоме прагнення перекладача найбільш повно відтворити зміст оригіналу.

У науковій літературі знаходимо декілька класифікацій причин трансформацій, які здійснюють під час перекладу. Так, Г. Стрелковський пропонує наступні фактори, які обумовлюють вибір перекладацької трансформації:

- 1) неспівпадіння об'ємів понять у різних мовах;
- 2) необхідність дотримання норм мови перекладу;
- 3) неможливість словосполучуваності у мові, на яку здійснюють переклад за зразком мови оригіналу;

- 4) необхідність дотримання стилістичних норм під час перекладу;
- 5) неспівпадіння узусів – мовну традицію, прийняте вживання слова [65, с.73].

Таким чином, зробивши детальний аналіз літератури з теми, ми ознайомилися з класифікаціями тих причин, які слугують для перекладацьких трансформацій. Однією з найважливіших вимог є точність у перекладі, яка у загальному не обов'язково має визначатися точною відповідністю між ЛО чи ФО двох мов, якщо ми не ведемо мову про еквівалентний переклад, проте має на меті передачу комунікативного наміру та визначається передачею загального змісту висловлювання чи задуму автора. Тобто про точний переклад ведемо мову лише у випадку смислової тотожності оригіналу та його перекладу. Таким чином, трансформації при здійсненні перекладу використовують для того, щоб вихідний текст і текст перекладу були функціонально тотожними.

Висновки до розділу 1

У межах першого розділу в результаті аналізу лінгвістичних робіт за темою дослідження нами було детально розглянуто та визначено сутність понять «ФО», «ФО з соматичним компонентом», «перекладацькі трансформації», надано структурно-семантичної характеристики ФО з соматичним компонентом, визначено причини застосування перекладацьких трансформацій. За основу було взято визначення «ФО з соматичним компонентом» як сталої єдності ЛО, що характеризується відтворюваністю, цілісністю значення, ідіоматичністю, образністю, експресивністю, є репрезентантом мовної культури народу та одним з компонентів якої є ЛО на позначення частини тіла людини.

Було встановлено, що ЛО на позначення частин тіла – соматизми, є досить продуктивними щодо частотності їх вживання у ФО, складають найбільш вживану частину фразеологізмів будь-якої мови, є відображенням

національної специфіки мови того чи іншого суспільства, його самобутності, виявляють схожість з фразеологічними системами інших мов.

У контексті нашої роботи було розглянуто структурно-семантичні особливості ФО з соматичним компонентом, зокрема, виокремлено наступні типи ФО за структурно-семантичною характеристикою: фразеологічні єдності, фразеологічні вирази та фразеологічні сполучення. Аналіз літератури з теми показав, що існує два типи фразеологічних єдностей з чітко фіксованими структурними особливостями – парні сполучення слів та компаративні ФО.

У результаті опрацювання лінгвістичного матеріалу за темою дослідження дійшли висновку, що ФО є складною конструкцією у мовленні, її якісний переклад на будь-яку мову вимагає здійснення комплексу різноманітних перетворень, адже будь-який переклад – це система, що містить різнорівневі закони, передбачає виявлення та оцінку можливості передати, з одного боку, зміст інформації, а з іншого – доречно репрезентувати цей зміст мовою перекладу, використовуючи багатство мовних засобів.

Було встановлено, що у теорії перекладу поняття «перекладацьких трансформацій» трактується лінгвістами неоднозначно, в загальному вигляді, перекладацькі трансформації визначаються як різноманітні міжмовні перетворення, які здійснюються для досягнення еквівалентності перекладу та, що перекладацькі трансформації під час перекладу ФО з соматичним компонентом рідко зустрічаються в «чистому вигляді», поєднуються одна з одною. Вибір засобів перекладу обумовлений різноманітними факторами, але трансформації використовуються перекладачем для того, щоб текст перекладу був функціонально тотожний вихідному тексту.

Також було розглянуто та представлено причини, що обумовлюють вибір засобів перекладу:

- відмінність систем мови оригіналу та мови перекладу;
- функціонально-стилістичні особливості мови оригіналу;

- особливості мовної та мовленнєвої норми, що є характерними для мови оригіналу та нетиповими для мови, на яку здійснюють переклад;
- індивідуальний стиль автора оригіналу;
- мовна майстерність перекладача.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ СПОСОБІВ ПЕРЕКЛАДУ ПІД ЧАС ПРЕКЛАДУ ФО З СОМАТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ НА МАТЕРІАЛІХУДОЖНІХ ТВОРІВ НІМЕЦЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

2.1. Структурно-семантична характеристика ФО з соматичним компонентом

ФО з соматичним компонентом, за даними досліджень, є одним із найдавніших класів фразеології і становлять найбільш вживану частину фразеологічного складу мови, а саме 30 % усіх стійких словосполучень [14]. Як зазначає дослідник О. Кунін, фразеологізми з компонентами – назвами частин тіла людини за кількістю знаходяться на третьому місці після слів, які позначають дію і якість [36].

На думку О. Ісаєва, кількість соматизмів у мові обумовлює кількість фразеологізмів даної мови, зважаючи на те, що лексичні соматизми активно використовуються у фразетворенні. Дослідник, методом суцільної вибірки із загального числа ФО (8 тис. одиниць), встановив, що ФО з соматичним компонентом становлять 17,5 % від загальної вибірки. Наявність численних досліджень цієї проблеми підтверджує актуальність вивчення специфіки ФО з соматичним компонентом, що іменують різні аспекти людського буття. Крім цього, назви частин тіла – найдавніший пласт лексики, що безпосередньо пов'язаний з плотсько-функціональними сторонами людського буття і відображає культурно-антропологічні особливості індивідів, що належать до тих або інших мовних спільнот або соціумів [10, с.78].

У німецькій мові виокремлюють однокомпонентні, двокомпонентні, трьохкомпонентні та багатокомпонентні ФО (чотирьохкомпонентні, п'ятикомпонентні та шестикомпонентні). Аналіз компонентів ФО із

загальним значенням дозволяє глибше розглядати їх структурно-семантичні якості і визначити їх структурно-семантичні моделі.

За кількістю складових компонентів виділяємо такі типи моделей:

1) *однокомпонентні*:

- а) іменник + прикметник;
- б) іменник + прийменник;
- в) іменник + займенник;
- г) прийменник + іменник (з прикметником);

2) *двокомпонентні*:

- а) іменник + іменник (без прийменника або з прийменником);
- б) іменник (з прикметником) + дієслово;
- в) прийменник + іменник (з числівником);
- г) прийменник+ іменник (з прислівником)

3) *трьохкомпонентні*:

- а) іменник + дієслово+ модальне дієслово;
- б) займенник + іменник (без прийменника або з прийменником) + дієслово;
- в) прийменник + іменник (з прикметником) + дієслово;
- г) іменник + іменник (з прийменником) + дієслово:

4) *полікомпонентні*:

- а) *чотирьохкомпонентні* (займенник + займенник + іменник + дієслово);
- б) *п'ятикомпонентні* (займенник + займенник + іменник (без або з прийменником) + іменник (без або з прийменником) + дієслово);
- в) *шестикомпонентні* *ФО*.

Варто зазначити, що *ФО* з соматичним компонентом можуть містити у своєму складі як самостійні, так і службові частини мови. Спираючись на подані вище структурні особливості *ФО* німецької мови, розглянемо детальніше *ФО* з соматичним компонентом.

У межах нашого дослідження у результаті роботи зі словниками було відібрано понад 300 *ФО* німецької мови, серед яких було виокремлено 150 *ФО* з соматичним компонентом, що є домінуючими за частотністю вживання.

Під час проведення вибірки ми виокремлювали ФО з соматичним компонентом у широкому сенсі. Зважаючи на те, що фразеологія конденсує увесь складний комплекс культури та психології даного народу, неповторний спосіб його мислення, у межах обраної теми ми працювали з ФО з наступними соматичними компонентами: «*Auge*», «*Arm*», «*Backe*», «*Bauch*», «*Bein*», «*Blut*», «*Ferse*», «*Finger*», «*Fuß*», «*Gesicht*», «*Haar*», «*Hals*», «*Hand*», «*Haut*», «*Herz*», «*Kopf*», «*Knochen*», «*Mund*», «*Niere*», «*Ohr*», «*Schädel*», «*Schulter*», «*Zahn*», «*Zunge*». Частини тіла та органи є надзвичайно важливими у процесі пізнання навколишнього світу. Як зазначає Л. Миронова, частотність соматичного компоненту у складі ФО залежить від міри необхідності органів у трудовому процесі і від усвідомлення людиною необхідності органів для свого життя: чим вищою є необхідність (і міра її усвідомлення), тим вищою є можливість соматичного компоненту утворювати фразеологізми [48].

За результатами нашого дослідження найбільш чисельним за відтворенням у ФО німецької мови є соматичний компонент «*Herz*», що доводить виняткову важливість даного органу, який, по-перше, забезпечує функціонування всього людського організму, по-друге, відображає емоційне сприйняття навколишнього світу, по-третє, є відображенням почуттів людини. Найменш частотними є соматичні компоненти «*Finger*», «*Fuß*», «*Gesicht*» та «*Schädel*», які досить рідко зустрічалися у проаналізованих ФО з соматичним компонентом. Ці частини тіла, що знаходяться у русі чи забезпечують рухові процеси демонструють ставлення людини до навколишнього світу, переживання чи внутрішній світ та жодним чином не мінімалізують їх значення у творення ФО з соматичним компонентом: «*keinen Finger krümmen*» – «і пальцем не поворухнути», «*Fünf-Finger-Rabatt*» – «крадій», «*weiß im Gesicht*» – «білий як полотно», «*festen Fuß fassen*» – «відчувати ґрунт під ногами».

Розподілимо ФО з соматичним компонентом за структурою в німецькій та українській мовах, їх порівняння представимо в Таблиці 2.1. «Моделі ФО з соматичним компонентом»:

Однокомпонентні ФО:

Іменник + прикметник:

Таблиця 2.1. «Моделі ФО з соматичним компонентом»

Варіант німецькою мовою	Варіант українською мовою
<i>das innere Auge</i>	<i>третє око</i>
<i>ein armes Blut</i>	<i>бідолаха</i>
<i>blaues Blut</i>	<i>блакитна кров</i>
<i>ein schlimmer Hals</i>	<i>хворе горло</i>
<i>kaltes Herz</i>	<i>холодне серце</i>
<i>ein heller Kopf</i>	<i>світла голова</i>
<i>steiler Zahn</i>	<i>приваблива дівчина</i>

іменник + прийменник:

<i>unter der Hand</i>	<i>тихою сапою</i>
-----------------------	--------------------

іменник + займенник:

<i>kein Bein</i>	<i>ні на макову росину</i>
------------------	----------------------------

прийменник + іменник (з прикметником):

<i>mit verbundenen Augen</i>	<i>зав'язаними очима</i>
<i>unter der Hand</i>	<i>під рукою</i>

Двокомпонентні ФО:

іменник + іменник (без прийменника):

<i>der Arm des Gesetzes</i>	<i>рука закону</i>
<i>Schulter an Schulter</i>	<i>плече до плеча</i>
<i>der Zahn der Zeit</i>	<i>руйнівна дія часу</i>

іменник + іменник (з прийменником):

<i>Hals über Kopf</i>	<i>ні з того ні з сього</i>
<i>Hand aufs Herz</i>	<i>руку на серце</i>

іменник (з прикметником) + дієслово:

<i>die Augen aufreiffen</i>	<i>витріщити очі</i>
<i>die Augen brennen</i>	<i>покласти око на щось</i>
<i>die Augen schließfen</i>	<i>закрити очі навіки</i>
<i>den Bauch streicheln</i>	<i>ходити на пальцях</i>
<i>Haare spalten</i>	<i>чіплятися до дрібниць</i>
<i>den Hals riskieren</i>	<i>ризикувати життям</i>
<i>einen dicken Hals bekommen</i>	<i>вибухнути</i>
<i>den Kopf aufwerfen</i>	<i>закинути голову</i>
<i>den Kopf einziehen</i>	<i>втягувати голову в плечі</i>
<i>einen klaren/kühlen Kopf bewahren</i>	<i>зберігати витримку</i>
<i>den Kopf hochhalten</i>	<i>високо тримати голову</i>
<i>den Kopf schütteln</i>	<i>похитати головою</i>
<i>den Kopf unter dem Arm tragen</i>	<i>ледве на ногах триматися</i>
<i>den Kopf zerbrechen</i>	<i>ламати голову</i>
<i>die Lippen aufwerfen</i>	<i>дути губи</i>
<i>die Nase aufwerfen</i>	<i>задирати носа</i>
<i>die Ohren spitzen</i>	<i>нагострити вуха</i>
<i>einen dicken Schädel haben</i>	<i>рогом упертися</i>
<i>die Zunge verschlucken</i>	<i>язика проковтнути</i>
<i>die Zähne fletschen</i>	<i>скалити зуби</i>
<i>die Zähne zeigen</i>	<i>скалитися</i>
<i>die Zähne zusammenbeißen</i>	<i>терпіти, стиснувши зуби</i>

прийменник + іменник (з числівником):

<i>unter vier Augen</i>	<i>тет-а-тет</i>
-------------------------	------------------

прийменник+ іменник (з прислівником)

<i>mit halbem Herzen</i>	<i>аби з рук</i>
--------------------------	------------------

Трьохкомпонентні

іменник + дієслово+ модальне дієслово:

<i>nicht auf den Mund gefallen sein</i>	<i>не лізти за словом у кишеню; слова не позичати</i>
---	---

займенник + іменник (без прийменника або з прийменником) + дієслово:

<i>sich das Genick brechen</i>	<i>зламати шию</i>
<i>sich den Hals ausschreien</i>	<i>драти горло</i>
<i>jemandem den Hals brechen</i>	<i>зламати комусь шию</i>
<i>jemandem den Hals kosten</i>	<i>коштувати (комусь) життя (голови)</i>
<i>jemandem den Hals umdrehen</i>	<i>звернути (комусь) голову</i>
<i>jemandem im Ohr bleiben</i>	<i>звучати у вухах</i>

прийменник + іменник (з прикметником) + дієслово

<i>ins Augen fallen</i>	<i>впадати у вічі</i>
<i>ins Gesicht schlagen</i>	<i>ударити в обличчя</i>
<i>aus der Haut fahren</i>	<i>із шкури лізти; із себе пнутися; аж на місці цибати; аж не тямитися</i>

іменник + іменник (з прийменником) + дієслово

<i>aufpassen wie ein Luchs</i>	<i>бути насторожі</i>
<i>Ohren wie ein Luchs haben</i>	<i>мати гострий слух</i>

Полікомпонентні:

а) *чотирьохкомпонентні*

займенник + займенник + іменник + дієслово:

<i>jemandem etwas von (an) den Augen ablesen</i>	<i>читати по очам</i>
<i>jemandem etwas an die Nase halten</i>	<i>піднести під носа</i>
<i>mit jemandem auf gespanntem FüÙe stehen</i>	<i>бути в напружених стосунках</i>

б) *п'ятикомпонентні*

займенник + займенник + іменник (без або з прийменником) + іменник (без або з прийменником) + дієслово

<i>«sich nach jemandem (etwas) die Augen aus dem Kopf gucken (schauen)»</i>	<i>всі очі прогледіти</i>
---	---------------------------

в) *шестикомпонентні*

<i>man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben</i>	<i>дурна голова ногам спокою не дає</i>
---	---

Порівняльний аналіз структурного складу ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах дав змогу встановити, що за структурою ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах не співпадають. Найбільш численною у німецькій мові представлено двохкомпонентну модель «іменник(з прикметником)+дієслово», тоді як в українській мові переважають структури «прикметник»+«іменник» та «дієслово»+«іменник(з прийменником)», що за кількістю є майже однаковими. Це пояснюємо тим, що саме ці самостійні частини мови – іменник, прикметник та дієслово конкретизують інформацію стосовно процесу, відображеного у ФО з соматичним компонентом.

У нашій роботі ми будемо послуговуватися структурно-семантичною класифікацією ФО, розробленою І. Чернишовою, яка зазначає, що ФО є різнооформленими сталими сполученнями слів різних структурних типів з одиничною сполучуваністю компонентів, значення яких виникає в результаті семантичного переосмислення компонентного складу. Як вже зазначалося раніше, за ступенем семантичної неподільності дослідниця виділяє три типи

фразеологічних зворотів: фразеологічні єдності, фразеологічні вирази та фразеологічні сполучення. ФО з соматичним компонентом, які було розглянуто у межах нашої роботи представлено у Таблиці 2.2 «ФО з соматичним компонентом за ступенем семантичної неподільності».

Порівняємо ФО з соматичним компонентом, які за класифікацією І. Чернишової належать до фразеологічних єдностей:

Таблиця 2.2 «ФО з соматичним компонентом за ступенем семантичної неподільності»:

Німецька мова	Українська мова
<i>die Haut zu Markte tragen (bringen)</i>	<i>ризикувати власною шкірою</i>
<i>jemandem die Haut gerben</i>	<i>колотити, дубасити</i>
<i>mit heiler Haut davonkommen</i>	<i>вийти сухим з води</i>
<i>jemandem auf Herz und Nieren ausquetschen</i>	<i>душу вимотувати</i>
<i>jemandem sein Herz ausschütten</i>	<i>розкрити душу</i>
<i>jemandem blutet das Herz</i>	<i>серце кров'ю обливається</i>
<i>auf dem großen Fuß leben</i>	<i>жити на широку ногу</i>
<i>etwas aus den Fingern saugen</i>	<i>висмоктувати з пальця</i>
<i>Haare spalten</i>	<i>чіплятися до дрібниць</i>
<i>jemandem den Kopf vor die Füße legen</i>	<i>відірвати голову</i>
<i>den Kopf hochhalten</i>	<i>високо тримати голову</i>
<i>den Kopf in die Hand stützen</i>	<i>підперти голову рукою</i>
<i>Kopf in den Nacken legen</i>	<i>задирати голову</i>
<i>den Kopf in den Sand stecken</i>	<i>засовувати голову в пісок</i>
<i>den Kopf schütteln</i>	<i>похитати головою</i>
<i>was man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben</i>	<i>дурна голова ногам спокою не дає</i>
<i>nach dem Munde sprechen</i>	<i>ходити навипиньки</i>
<i>hinter die Ohren schreiben</i>	<i>зарубати на носі</i>

<i>viel um die Ohren haben</i>	<i>бути по вуха в роботі</i>
<i>die Zähne fletschen</i>	<i>скалити зуби</i>
<i>bis auf die Zähne bewaffnet sein</i>	<i>озброєний до зубів</i>
<i>etwas auf der Zunge haben</i>	<i>на язиці крутиться</i>

Проаналізуємо ФО *«jemanden auf Herz und Nieren ausquetschen»*, що як зазначено у «Словнику-довіднику з фразеологічної деривації» під редакцією С. Денисенко, має відповідник в українській мові *«душу вимотувати»*. Якщо у мові оригіналу присутні соматичні компоненти *«Herz»* та *«Nieren»*, то у варіанті перекладу вони відсутні. У структурному плані аналізовані порівнювані фразеологічні єдності належать до словосполучень. За лексико-граматичною приналежністю першого компоненту ФО *«jemanden auf Herz und Nieren ausquetschen»* відносимо до ФО типу речення, а її відповідник в українській мові *«душу вимотувати»* є фразеологічною єдністю. Порівнювані ФО співпадають лише за одним з трьох параметрів еквівалентності – параметром стилістичного забарвлення, але спостерігаємо повну несумісність за граматичною структурою та лексичною наповненістю.

Проаналізуємо ФО *«jemandem den Kopf vor die Füße legen»*, що означає *«обезголовити когось»* та має відповідник українською мовою *«відірвати голову»*. За граматичною структурою ФО в німецькій та українській мові повністю не співпадають, за лексичною наповненістю співпадають частково, оскільки варіант перекладу містить соматичний компонент *«Kopf»*; стилістичне забарвлення зберігається. У структурному плані аналізовані фразеологічні єдності є словосполученнями. Зважаючи на співпадіння значення та часткове співпадіння ФО з соматичним компонентом за лексичною наповненістю, ФО *«відірвати голову»* є фразеологічним аналогом ФО німецької мови *«jemandem den Kopf vor die Füße legen»*.

Розглянемо трьохкомпонентну ФО *«Kopf in den Nacken legen»* та її фразеологічний відповідник українською мовою *«задирати голову»*. За морфологічною структурою ФО в німецькій та українській мові повністю не

співпадає: «*Kopf in den Nacken legen*» – іменник + прийменник + іменник + дієслово та ФО «*задирати голову*» має структуру дієслово + іменник. Стосовно семантичної еквівалентності, фразеологічні єдності в обох мовах є словосполученнями, тобто за параметром граматичної структури порівнювані ФО з соматичним компонентом співпадають частково. Оскільки варіант ФО німецької мови в українській мові містить соматичний компонент «*Kopf*» – «*голова*», лексична наповненість порівнюваних ФО співпадає частково. З точки зору стилістичної характеристики ФО в німецькій та в українській мовах є нейтральною. Отже, порівнювані ФО з соматичним компонентом повністю співпадають за одним з трьох параметрів еквівалентності – стилістичним забарвленням, за параметрами лексичної наповненості та граматичної структури співпадають частково, тому при перекладі вдаємося до використання фразеологічного аналогу.

Проаналізуємо двокомпонентну ФО «*den Kopf schütteln*» та її фразеологічний відповідник українською мовою «*похитати головою*». В лексичному плані спостерігаємо повне співпадіння ФО в обох мовах: лексеми «*schütteln*» – «*похитати*», «*den Kopf*» – «*головою*». Повна тотожність граматичної структури, адже до складу обох ФО входять одні й ті ж частини мови: іменник та дієслово, що є свідченням морфологічної еквівалентності, проте порядок слів змінено. У структурному плані аналізовані фразеологічні єдності є словосполученнями. Стилістична характеристика аналізованих ФО з соматичним компонентом є нейтральною. Двокомпонентні ФО співпадають за трьома критеріями еквівалентності – можемо стверджувати, що ФО з соматичним компонентом «*похитати головою*» є повністю еквівалентною ФО у німецькій мові «*den Kopf schütteln*».

Трьохкомпонентна ФО «*nach dem Munde sprechen*» та її відповідник українською мовою «*ходити навшипінках*» за структурно-семантичною класифікацією належать до фразеологічних єдностей. Лексична наповненість ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах не

співпадає. Проаналізуємо ФО з соматичним компонентом на предмет морфологічної відповідності: «*nach dem Munde sprechen*» – прийменник + іменник + дієслово та «*ходити навшипиньки*» – дієслово + прислівник. Спостерігаємо неспівпадіння компонентів, тобто у даному випадку про морфологічну еквівалентність не йдеться, проте обидві ФО з соматичним компонентом є синтаксично еквівалентними. Таким чином, за граматичною структурою ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах співпадають частково. Стилістичне забарвлення аналізованих ФО з соматичним компонентом є нейтральним. Аналізовані фразеологічні єдності повністю співпадають за параметром стилістичного забарвлення та частково співпадають за граматичною структурою та лексичним наповненням, тому при перекладі використовуємо фразеологічний аналог.

Проаналізуємо трьохкомпонентну ФО з соматичним компонентом «*Haut*», «*die Haut zu Markte tragen (bringen)*», що має відповідник в українській мові «*ризикувати власною шкірою*». У даному випадку спостерігаємо співпадіння за параметром стилістичної характеристики – порівнювані ФО з соматичним компонентом в німецькій та в українській мовах належить до розмовної лексики. За граматичною структурою ФО з соматичним компонентом в німецькій та українській мовах не співпадають: «*die Haut zu Markte tragen (bringen)*» – іменник + прийменник + іменник + дієслово та «*ризикувати власною шкірою*» – дієслово + прикметник + іменник. За лексичною наповненістю порівнювані ФО з соматичним компонентом співпадають частково, оскільки варіант перекладу містить компонент «*Haut*» – «*шкіра*», але у німецькій мові склад ФО з соматичним компонентом розширено компонентами «*zu Markte tragen (bringen)*», які у варіанті українською мовою відсутні, натомість спостерігаємо додавання таких компонентів як «*ризикувати*» та «*власною*» для уточнення та конкретизації значення. ФО з соматичним компонентом у обох мовах за структурно-семантичною характеристикою є фразеологічними єдностями,

проте при перекладі зважаючи на неспівпадіння компонентів вдаємося до використання фразеологічного аналогу.

Трьохкомпонентна ФО німецької мови «*jemandem die Haut gerben*» має відповідник українською мовою «*колотити*», «*дубасити*». Спостерігаємо неспівпадіння ФО з соматичним компонентом в німецькій та в українській мовах за граматичною структурою: «*jemandem die Haut gerben*» – займенник + іменник + дієслово та «*колотити*» – дієслово. Ні про морфологічну, ні про синтаксичну еквівалентність у даному випадку не йдеться. Стосовно лексичної наповненості фразеологічної єдності: ЛО «*gerben*» має значення «*дубасити*» та передбачає поєднання з ЛО «*шкіра*» – у німецькому варіанті ФО дієслово «*gerben*» поєднано з соматичним компонентом «*Haut*» до того ж займенник «*jemandem*» – «*комусь*» вказує, що дія відбувається над об'єктом, проте у варіанті відповідної ФО в українській мові обидва компоненти – займенник «*комусь*» та іменник «*шкіра*» відсутні. За параметром стилістичної характеристики спостерігаємо повне співпадіння у німецькій та українській мовах. Отже, ФО з соматичним компонентом «*jemandem die Haut gerben*» та її відповідник в українській мові, виражений однією ЛО не є еквівалентними.

Розглянемо двокомпонентну ФО з соматичним компонентом «*mit heiler Haut davonkommen*», що має відповідник українською мовою «*вийти сухим з води*». Лексична наповненість ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мові не співпадає: у варіанті німецької мови наявний соматичний компонент «*Haut*», тоді як у ФО з соматичним компонентом в українській мові відповідний компонент відсутній. Прикметник «*heil*» має значення у німецькій мові «*цілий*», «*непошкоджений*», проте у варіанті, представленому в українській мові даний компонент відсутній; дієслово «*davonkommen*» відзначено як елемент застарілої лексики та має лексичне значення «*йти від когось або від чогось*». Порівняємо граматичні структури ФО з соматичним компонентом в німецькій та українській мовах: «*mit heiler Haut davonkommen*» – прийменник + прикметник + іменник + дієслово та «*вийти*

сухим з води» – дієслово + прикметник + сполучник + іменник. За параметром граматичної структури також спостерігаємо неспівпадіння компонентів, тобто у даному випадку про морфологічну еквівалентність не йдеться, проте спостерігаємо синтаксичну еквівалентність – порівнювані ФО з соматичним компонентом за структурою є словосполученнями. Отже, зважаючи на часткове співпадіння параметрів, за якими здійснюємо порівняння фразеологічних єдностей в німецькій та українській мовах, під час перекладу вдаємося до використання фразеологічного аналогу.

Порівняємо трьохкомпонентну ФО з соматичним компонентом «*jemandem sein Herz ausschütten*» та її фразеологічний відповідник в українській мові «*розкрити душу*». Лексична наповненість ФО «*jemandem sein Herz ausschütten*» у німецькій та українській мові не співпадає: у варіанті німецької мови присутній соматичний компонент «*Herz*», тоді як у ФО української мови відповідний компонент відсутній. Дієслово «*ausschütten*» має лексичне значення «*випускати, розкривати*». Порівняємо граматичні структури ФО з соматичним компонентом в німецькій та українській мовах: «*jemandem sein Herz ausschütten*» – займенник + займенник + іменник + дієслово та «*розкрити душу*» – дієслово + іменник. За параметром граматичної структури також спостерігаємо неспівпадіння компонентів, тобто у даному випадку про морфологічну еквівалентність не йдеться, проте фразеологічні єдності у обох мовах за структурою є словосполученнями, отже, маємо справу з синтаксичною еквівалентністю. За параметром стилістичної характеристики спостерігаємо повне співпадіння ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах. При перекладі маємо справу з частковим фразеологічним еквівалентом, адже спостерігаємо розходження за параметрами лексичної наповнюваності та несумісність граматичної структури, але значення порівнюваних ФО з соматичним компонентом в обох мовах однакове, стилістичне забарвлення співпадає.

Розглянемо ФО «*jemandem blutet das Herz*», що має відповідник українською мовою «*серце кров'ю обливається*». За структурно-семантичною

класифікацією порівнювані ФО з соматичним компонентом належать до фразеологічних єдностей. Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мовах співпадає частково – у ФО німецької мови наявний соматичний компонент «*Herz*», який знаходимо і у варіанті ФО в українській мові – «*серце*», компонент «*bluten*» має значення «*кровоточити, наливатися кров'ю*», проте у ФО з соматичним компонентом в українській мові його замінено на «*обливається*», що пояснюється прагненням уникнути порушення норм поєднуваності одиниць у мові перекладу. Граматична структура порівнюваних ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах також не співпадає. Трьохкомпонентна ФО з соматичним компонентом «*jemandem blutet das Herz*» відповідає моделі: займенник + дієслово + іменник, а її відповідник українською мовою «*серце кров'ю обливається*»: іменник + іменник + дієслово. У даному випадку спостерігаємо співпадіння лише за параметром стилістичного забарвлення, але за граматичною структурою та лексичною наповненістю виявляємо несумісність. При перекладі використовуємо фразеологічний метод, а саме – фразеологічний аналог.

Двокомпонентна ФО з соматичним компонентом «*hinter die Ohren schreiben*» в українській мові має фразеологічний відповідник «*зарубати на носі*». Лексична наповненість ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах не співпадає: у варіанті «*hinter die Ohren schreiben*» наявний соматичний компонент «*Ohr*», тоді як у ФО української мови немає відповідного компоненту, але його відсутність компенсовано за рахунок додавання ЛО «*ніс*». Якщо до складу ФО німецької мови входять дієслово «*schreiben*», що має лексичне значення «*писати, записувати*», то у ФО української мови відповідний компонент відсутній, але його компенсовано дієсловом «*зарубати*», прийменник «*hinter*» – «*за*», замінено прийменником «*на*», зважаючи на необхідність дотримання норм мови перекладу. Порівняємо граматичні структури ФО в німецькій та українській мовах: «*hinter die Ohren schreiben*» – прийменник + іменник + дієслово та «*зарубати*

на носі» – дієслово + прийменник + іменник. У даному випадку про морфологічну еквівалентність не йдеться, адже спостерігаємо неспівпадіння компонентів, проте порівнювані фразеологічні єдності за структурою є словосполученнями, що вказує на їх синтаксичну еквівалентність. Тобто за параметром граматичної структури спостерігаємо часткове співпадіння ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах. Отже, за параметрами еквівалентності, порівнювані ФО з соматичним компонентом повністю співпадають за стилістичним забарвленням, частково – за граматичною структурою та не співпадають за лексичним наповненням.

Проаналізуємо ФО німецької мови з соматичними компонентами «*Kopf*» та «*Beinen*»: «*was man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben*» та відповідну ФО української мови «*дурна голова ногам спокою не дає*». За параметром стилістичної характеристики спостерігаємо повне співпадіння ФО у німецькій та українській мовах. Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мовах частково співпадає: у варіанті ФО німецької мови наявні соматичні компоненти «*Kopf*» та «*Beinen*» та відповідні їм у варіанті ФО українською мовою «*голова*» та «*ноги*». Порівняємо граматичні структури ФО в німецькій та українській мовах: «*was man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben*» – займенник + займенник + частка + прийменник + іменник + дієслово, + модальне дієслово + займенник + прийменник + іменник + дієслово та «*дурна голова ногам спокою не дає*» – прикметник + іменник + іменник + іменник + частка + дієслово. За параметром граматичної структури також спостерігаємо неспівпадіння компонентів, у даному випадку про морфологічну еквівалентність не йдеться. ФО німецької мови за структурою є фразеологічним виразом, в українській мові відповідна ФО є фразеологічною єдністю. Отже, у даному випадку синтаксичної еквівалентності теж не спостерігаємо. За параметрами еквівалентності дана ФО має частковий відповідник в українській мові – фразеологічний аналог.

Проаналізуємо ФО *«bis auf die Zähne bewaffnet sein»*, що в українській мові має відповідник – ФО *«озброєний до зубів»*. Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мові співпадає частково – у ФО німецької мови наявний соматизм *«Zähne»*, який знаходимо і у варіанті ФО в українській мові – *«зуби»*, проте в українській мові у ФО *«озброєний до зубів»* порівняно з варіантом *«bis auf die Zähne bewaffnet sein»* компонентний склад скорочується, спостерігаємо опущення компонентів. Граматична структура порівнюваних ФО теж не співпадає: *«bis auf die Zähne bewaffnet sein»* відповідає моделі: прийменник + прийменник + іменник + дієслово + модальне дієслово та *«озброєний до зубів»*: дієслово + прийменник + іменник. У даному випадку ФО в німецькій та в українській мові співпадають лише за параметром стилістичного забарвлення, але спостерігаємо несумісність за граматичною структурою та лексичною наповненістю. При перекладі використовуємо фразеологічний метод, а саме – фразеологічний аналог. За структурно-семантичною класифікацією ФО *«bis auf die Zähne bewaffnet sein»* та її відповідник українською мовою *«озброєний до зубів»* відносимо до фразеологічних єдностей. ФО з соматичним компонентом *«etwas auf der Zunge haben»* в українській мові має відповідник *«на язиці крутиться»*. Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мові співпадає частково, що відзначається наявністю соматичного компоненту *«Zunge»* у ФО німецької мови, який знаходимо і у варіанті ФО в українській мові – *«язик»*. Спостерігаємо зміну і скорочення компонентного складу ФО в українській мові порівняно з німецькою – опущено займенник *«etwas»* та прийменник *«auf»*, а дієслово *«haben»* – *«мати»* замінено на *«крутиться»*. Отже, за граматичною структурою та лексичною наповненістю порівнювані ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах різняться, проте за стилістичним забарвленням повністю співпадають. За структурно-семантичною класифікацією ФО *«etwas auf der Zunge haben»* та її відповідник українською мовою *«на язиці крутиться»* відносимо до фразеологічних єдностей.

Проаналізуємо ФО «*viel um die Ohren haben*», що в українській мові має відповідник «*бути по вуха в роботі*». Надамо детальнішої характеристики граматичним структурам ФО «*viel um die Ohren haben*» – числівник + прийменник + іменник + дієслово та «*бути по вуха в роботі*» – дієслово + прийменник + іменник + прийменник + іменник. За лексичною наповненістю ФО в німецькій та в українській мовах співпадає частково, оскільки варіант ФО українською мовою містить соматизм «*Ohren*» – «*вуха*», але у ФО українською мовою спостерігаємо зміну компонентів «*um*» – «*по*», «*haben*» – «*бути*» та опускання компоненту «*viel*». За параметром стилістичного забарвлення ФО з соматичним компонентом в обох мовах повністю співпадають, проте граматична структура та стилістична наповненість ФО з соматичним компонентом в німецькій та українській мовах різняться, отже при перекладі маємо справу з фразеологічним методом, а саме частковим відповідником – фразеологічним аналогом. За структурно-семантичною класифікацією ФО «*viel um die Ohren haben*» та її аналог українською мовою «*бути по вуха в роботі*» належать до фразеологічних єдностей.

Проаналізуємо ФО з соматичним компонентом «*den Kopf hochhalten*», що в українській мові має еквівалент – ФО з соматичним компонентом «*високо тримати голову*». У ФО з соматичним компонентом в обох мовах спостерігаємо наявність соматичного компоненту «*Kopf*» – «*голова*», лексична наповненість ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мові повністю співпадає, а значення ФО з соматичним компонентом впливає зі значення її компонентів. Порівняємо граматичну структуру досліджуваної ФО «*den Kopf hochhalten*», що відповідає моделі: іменник + дієслово та її фразеологічного еквіваленту в українській мові «*високо тримати голову*»: прислівник + дієслово + іменник. Таким чином, за граматичною структурою ФО з соматичним компонентом не співпадають. За параметром стилістичної характеристики порівнювані ФО в німецькій та в українській мові співпадають – обидві ФО з соматичним компонентом мають

стилістично нейтральне забарвлення. Отже, ФО «*високо тримати голову*» відповідає ФО «*den Kopf hochhalten*» за двома параметрами еквівалентності – лексичне наповнення та стилістичне забарвлення, граматична структура порівнюваних ФО є відмінно, тому при перекладі вдаємося до використання фразеологічного аналогу. За структурно-семантичною класифікацією ФО «*den Kopf hochhalten*» та її фразеологічний аналог українською мовою «*високо тримати голову*» є фразеологічними єдностями.

Розглянемо ФО «*den Kopf in die Hand stützen*», фразеологічний відповідник якому знаходимо в українській мові «*підперти голову рукою*». Загальне значення ФО вмотивоване прямим значенням ЛО – його складових компонентів. Порівнювані ФО мають стилістично-нейтральне забарвлення, отже за параметром стилістичної характеристики співпадають. Розглянемо лексичне наповнення та граматичну структуру ФО в обох мовах. Дана ФО має часткову відповідність з її еквівалентом в українській мові у лексичному плані: соматизми «*den Kopf*» – «*голову*» та «*die Hand*» – «*рукою*» мають місце у ФО як німецької, так і української мов, компонент «*in*» в українському відповіднику ФО відсутній, «*stützen*» має словникове значення – «підпирати, підтримувати, підкріпляти». За граматичним параметром ФО «*den Kopf in die Hand stützen*» відповідає моделі: іменник + прийменник + іменник + дієслово, в українській мові модель ФО «*підперти голову рукою*» виглядає наступним чином – дієслово + іменник + іменник. ФО «*den Kopf in die Hand stützen*» та «*підперти голову рукою*» мають стилістично нейтральне забарвлення, отже, за параметром стилістичної характеристики аналізовані ФО повністю співпадають, але спостерігаємо несумісність за граматичною структурою та лексичною наповненістю. При перекладі використовуємо фразеологічний метод, а саме – фразеологічний аналог. За структурно-семантичною класифікацією ФО «*den Kopf in die Hand stützen*» та її відповідник українською мовою «*підперти голову рукою*» відносимо до фразеологічних єдностей.

Трьохкомпонентна ФО «*den Kopf in den Sand stecken*» фразеологічний відповідник якої в «Словнику-довіднику з фразеологічної деривації німецької мови» під редакцією С. Денисенко представлено як «засовувати голову в пісок» за структурно-семантичною класифікацією відносимо до фразеологічних єдностей. У ФО обох мов спостерігаємо наявність соматичного компонента «*Kopf*» – «голова», лексична наповненість ФО у німецькій та українській мові повністю співпадає, а значення ФО впливає зі значення її компонентів. Порівняємо граматичну структуру досліджуваної ФО «*den Kopf in den Sand stecken*», що відповідає моделі: іменник + прийменник + іменник + дієслово та її фразеологічного еквіваленту в українській мові «засовувати голову в пісок»: дієслово + іменник + прийменник + іменник. Таким чином, за граматичною структурою ФО з соматичним компонентом не співпадають, про морфологічну еквівалентність у даному випадку не йдеться. Під час перекладу ФО «*den Kopf in den Sand stecken*» українською мовою вдаємося до застосування фразеологічного аналогу.

До фразеологічних виразів, що перекладаються фразеологічними еквівалентами належить і ФО «*auf dem großen Fuß leben*», що в українській мові має фразеологічний відповідник – «жити на широку ногу». Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мові співпадає частково – у ФО німецької мови наявний соматичний компонент «*Fuß*», який знаходимо і у варіанті ФО в українській мові – «нога», компонент «*groß*» має значення «великий, крупний, обширний», проте у ФО в українській мові його замінено на «широкий», що пояснюється відмінністю у сполучуваності компонентів ФО у німецькій та українській мовах, які є віддалено спорідненими, та прагненням уникнути порушення норм поєднуваності одиниць у мові перекладу.

Трьохкомпонентна ФО «*etwas aus den Fingern saugen*» зі значенням «*einen Sachverhalt frei erfinden*» має фразеологічний відповідник в українській мові «висмоктувати з пальця». За структурно-семантичною

класифікацією ФО з соматичним компонентом «*etwas aus den Fingern saugen*» та її аналог українською мовою «*висмоктувати з пальця*» є фразеологічними єдностями. Значення, лексичне наповнення та стилістичне забарвлення ФО в обох мовах повністю співпадає. Проте спостерігаємо розходження в плані морфологічного складу: «*etwas aus den Fingern saugen*» – займенник + прийменник + іменник + дієслово та «*висмоктувати з пальця*», що має компонентне наповнення дієслово + прийменник + іменник. За параметром граматичної структури спостерігаємо неспівпадіння компонентів, проте і в німецькій мові ФО «*etwas aus den Fingern saugen*» і в українській «*висмоктувати з пальця*» є словосполученнями, тому маємо справу з синтаксичною еквівалентністю. Співпадіння лексичного значення, стилістичного забарвлення фразеологічних єдностей в німецькій та українській мовах, та граматичні розходження, спричинені невідповідністю морфологічного наповнення дають підставу говорити про використання при перекладі фразеологічного аналогу.

Проаналізуємо ФО «*die Zähne fletschen*» та її варіант в українській мові «*скалити зуби*». За трьома критеріями еквівалентності – лексичне наповнення, граматична структура та стилістичне забарвленням спостерігаємо повне співпадіння ФО в обох мовах. Повна тотожність лексичного наповнення: «*fletschen*» – «*скалити*», «*die Zähne*» – «*зуби*»; відповідність граматичної структури – до складу обох ФО входять одні й ті ж частини мови: іменник та дієслово, що є свідченням морфологічної еквівалентності. ФО з соматичним компонентом в обох мовах є словосполученнями, що є показником синтаксичної еквівалентності. За стилістичною характеристикою ФО належить до розмовної мови. За трьома параметрами еквівалентності порівнювані ФО повністю співпадають, що дає право використовувати при перекладі фразеологічний еквівалент.

Окремою семантикою володіє соматичний компонент «*Haare*» – «*волосся*», що у складі ФО позначає щось мале, іноді неважливе. Проаналізуємо ФО з соматичним компонентом «*Haare spalten*». У варіанті

ФО у німецькій мові наявний соматичний компонент «*Haare*» – «волосся», «*spalten*» має значення «колоти, розколювати, розділяти», проте в українській мові маємо відповідник даної ФО «чіплятися до дрібниць». Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мовах повністю не співпадає: відсутність у ФО в українській мові соматичного компонента та заміна дієслова «*spalten*» на «чіплятися». Граматична структура ФО в обох мовах теж має відмінності, адже ФО з соматичним компонентом «*Haare spalten*» утворено за моделлю – іменник + дієслово, «чіплятися до дрібниць» має модель дієслово + прийменник + іменник. У даному випадку не можемо вести мову про морфологічну відповідність, проте обидві ФО є словосполученнями, що є ознакою синтаксичної відповідності. Неспівпадіння порівнюваних єдностей за критеріями граматичної структури та лексичного наповнення та співпадіння за стилістичним забарвленням дає підставу вести мову про використання під час перекладу фразеологічного аналогу.

Наступним типом фразеологічних зворотів за ступенем семантичної неподільності за класифікацією І. Чернишової, які ми детально розглянемо є фразеологічні вирази. Як було зазначено, фразеологічні вирази є стійкими за складом семантично неподільними зворотами, до складу яких входять ЛО з вільним значенням. У ході нашого дослідження серед аналізованих ФО з соматичним компонентом було виокремлено фразеологічні вирази, які співпадають у німецькій та українській мовах.

Продовж. табл. 2.2.

<i>Auge um Auge, Zahn um Zahn</i>	око за око, зуб за зуб
<i>wie die Faust aufs Auge passen</i>	як корові сідло
<i>au Backe!</i>	ось тобі на!
<i>den Bauch zu seinem Gotte machen</i>	обжиратися
<i>fest auf den Beinen stehen</i>	твердо стояти на ногах
<i>den Staub von seinen Füßen schütteln</i>	отрусити порох з ніг своїх

<i>die Ferse des Achille</i>	<i>Ахіллесова п'ята</i>
<i>was man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben</i>	<i>дурна голова ногам спокою не дає</i>
<i>etwas zu einem Ohr herein zum andern hinauslassen</i>	<i>в одне вухо влетіло, в інше вилетіло</i>
<i>das Herz auf der Zunge haben</i>	<i>язик мій – ворог мій</i>
<i>einen Zahn gegen jemanden haben</i>	<i>мати проти когось зуб</i>

ФО «*Auge um Auge, Zahn um Zahn*» за структурно-семантичною класифікацією належить до фразеологічних виразів – приказок біблійного походження. В українській мові маємо відповідну ФО «*око за око, зуб за зуб*». Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мові повністю співпадає – у приказці обох мов маємо соматичні компоненти «*Auge*» – «*око*» та «*Zahn*» – «*зуб*». ФО має повну відповідність з її еквівалентом в українській мові. Порівнюємо граматичні структури ФО в німецькій та українській мовах: «*Auge*»/«*око*» – іменник + «*um*»/«*за*» – прийменник + «*Auge*»/«*око*» – іменник, «*Zahn*»/«*зуб*» – іменник + «*um*»/«*за*» – прийменник + «*Zahn*»/«*зуб*» – іменник. Виходячи з цього, можемо говорити про морфологічну еквівалентність. Синтаксична еквівалентність полягає в тому, що ФО з соматичним компонентом в обох мовах є словосполученнями. З точки зору стилістичної характеристики, як у німецькій, так і в українській мовах дані ФО мають нейтральне стилістичне забарвлення. За параметрами еквівалентності дана ФО має повний відповідник в українській мові – фразеологічний еквівалент, до застосування якого вдаємося під час перекладу.

Розглянемо трьохкомпонентну ФО з соматичним компонентом «*wie die Faust aufs Auge passen*», що має двохкомпонентний фразеологічний відповідник в українській мові «*як корові сідло*». Порівнювані ФО належать до розмовної мови, тому їх стилістична характеристика співпадає, але лексичне наповнення та граматична структура порівнюваних ФО повністю не співпадають, тому за відсутності фразеологічного еквіваленту та аналогу вдаємося до описового перекладу.

Трьохкомпонентна ФО з соматичним компонентом «*Beine*» – «*fest auf den Beinen stehen*», фразеологічний відповідник якої знаходимо в українській мові «*твердо стояти на ногах*» співпадають за лексичним наповненням. Порівняємо граматичну структуру ФО з соматичним компонентом у німецькій мові «*fest auf den Beinen stehen*»: прислівник + прийменник + іменник + дієслово та в українській мові «*твердо стояти на ногах*»: прислівник + дієслово + прийменник + іменник. За параметром граматичної структури спостерігаємо співпадіння компонентів, тобто у даному випадку йдеться про морфологічну еквівалентність, проте обидві ФО за структурою є словосполученнями, що є синтаксично еквівалентними. За трьома параметрами синтаксичної еквівалентності ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах повністю співпадають, тому при перекладі вдаємося до використання фразеологічного еквіваленту. За структурно-семантичною класифікацією порівнювані ФО з соматичним компонентом є фразеологічними виразами.

Порівняємо трьохкомпонентну ФО з соматичним компонентом «*Fuß*» – «*den Staub von seinen Füßen schütteln*» та її фразеологічний відповідник українською мовою «*отрусити порох з ніг своїх*». За структурно-семантичною класифікацією порівнювані ФО належать до фразеологічних виразів біблійного походження. За параметром лексичного наповнення спостерігаємо співпадіння порівнюваних ФО з соматичним компонентом у обох мовах: збереження соматичного компоненту «*Füßen*» – «*ноги*», дієслова «*schütteln*» – «*отрусити*» та компоненту «*den Staub*» – «*порох*». Граматична структура порівнюваних ФО з соматичним компонентом також співпадає: «*den Staub von seinen Füßen schütteln*» – іменник + прийменник + займенник + іменник + дієслово та «*отрусити порох з ніг своїх*»: дієслово + іменник + прийменник + іменник + займенник, тобто у даному випадку йдеться про морфологічну еквівалентність. ФО з соматичним компонентом у обох мовах належать до фразеологічних виразів, тому спостерігаємо синтаксичну еквівалентність. За стилістичним параметром порівнювані ФО в обох мовах

співпадають. Отже, за трьома параметрами еквівалентності порівнювані ФО з соматичним компонентом повністю співпадають в обох мовах, тому при перекладі вдаємося до використання фразеологічного еквіваленту.

Розглянемо ФО з соматичним компонентом «*die Ferse*» – «*die Ferse des Achille*», фразеологічний відповідник якої в українській мові маємо «*Ахіллесова п'ята*». Спостерігаємо повне співпадіння лексичного наповнення порівнюваних ФО в обох мовах та їх морфологічного складу: іменник + іменник. Зважаючи на те, що ФО з соматичним компонентом у обох мовах є фразеологічними виразами – словосполученнями, можемо говорити про синтаксичну еквівалентність. Отже, порівнювані ФО співпадають за трьома параметрами еквівалентності – лексичним наповненням, граматичною структурою та стилістичним забарвленням, що дає підставу говорити про використання фразеологічного еквіваленту при перекладі.

Багатокомпонентній ФО з соматичним компонентом типу речення «*was man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben*» знаходимо фразеологічний відповідник українською мовою «*дурна голова ногам спокою не дає*». Порівнюємо граматичну структуру ФО з соматичним компонентом в обох мовах: безособовий займенник «*man*», що входить до компонентного складу ФО «*was man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben*» у поєднанні з дієсловами перекладається українською мовою безособовими зворотами, проте у фразеологічному відповіднику українською мовою такий зворот відсутній. За морфологічним складом порівнювані ФО з соматичним компонентом не співпадають, порівняємо: «*was man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben*» – займенник + займенник + частка + прийменник + іменник + дієслово + дієслово + займенник + прийменник + іменник + дієслово та «*дурна голова ногам спокою не дає*» – прикметник + іменник + іменник + частка + дієслово. За синтаксичною характеристикою порівнювані ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах співпадають – обидві належать до ФО типу речення. Отже, за граматичним параметром спостерігаємо часткову відповідність

порівнюваних ФО з соматичним компонентом. При дослівному перекладі ФО «*was man nicht im Kopf hat, muß man in den Beinen haben*» українською мовою, вона б мала вигляд: «*чого немає в голові, треба мати в ногах*», проте у фразеологічному еквіваленті українською мовою порівняно з німецькою спостерігаємо опущення та додавання окремих компонентів. Лексична наповненість порівнюваних ФО співпадає частково, що визначається наявністю соматичних компонентів «*Kopf*» та «*Beine*». Порівнювані ФО з соматичним компонентом повністю співпадають за параметрами стилістичного забарвлення, частково за параметрами лексичного наповнення та граматичної структури, тому при перекладі використовуємо фразеологічний аналог.

Порівняємо п'ятикомпонентну ФО з соматичним компонентом «*Ohr*» у німецькій мові «*etwas zu einem Ohr herein zum andern hinauslassen*» з її фразеологічним відповідником в українській мові «*в одне вухо влетіло, в інше вилетіло*». Спостерігаємо часткове співпадіння за лексичним наповненням компонентного складу: наявність соматичного компоненту у ФО німецької та української мов, розширення значення компонентів «*herein*», що вказує на рух всередину та «*hinaus*», який навпаки позначає рух назовні призводить до додавання компонентів на позначення руху у фразеологічному відповіднику в українській мові «*влетіло*» та «*вилетіло*». Порівняємо морфологічну структуру ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах: «*etwas zu einem Ohr herein zum andern hinauslassen*» – займенник + частка + іменник + (відокремлюваний дієслівний префікс) + частка + прикметник + дієслово та «*в одне вухо влетіло, в інше вилетіло*» – прийменник + числівник + іменник + дієслово + прийменник + займенник + дієслово, отже, як бачимо, морфологічна структура порівнюваних ФО з соматичним компонентом не співпадають. За параметром граматичної характеристики спостерігаємо часткове співпадіння порівнюваних ФО – їх належність до ФО типу речення, що є показником синтаксичної еквівалентності та розходження за морфологічною структурою.

Співпадіння стилістичного забарвлення порівнюваних фразеологічних виразів в німецькій та українській мовах, часткове співпадіння лексичного наповнення та граматичні розходження, спричинені невідповідністю морфологічного наповнення дають підставу говорити про використання при перекладі фразеологічного аналогу.

Порівняємо трьохкомпонентну ФО з соматичними компонентами «*Herz*» та «*Zunge*», «*das Herz auf der Zunge haben*» з її двокомпонентним фразеологічним відповідником в українській мові «*язик мій – ворог мій*». При дослівному перекладі аналізована ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську виглядали б як «*мати серце на язиці*», тобто говорити те, що лежить на серці. Лексична наповненість порівнюваних фразеологічних виразів співпадає частково: наявність соматичного компоненту «*Herz*» та опущення компонентів «*Zunge haben*» є причиною додавання компонентів «*ворог*» та «*мій*». Спостерігаємо неспівпадіння в граматичній структурі порівнюваних ФО з соматичним компонентом: «*das Herz auf der Zunge haben*» – іменник + прийменник + іменник + дієслово та «*язик мій – ворог мій*» – іменник + прикметник + іменник + прикметник, що вказує на розходження в морфологічній структурі. ФО з соматичним компонентом в українській мові є словосполученням, у німецькій мові належить до ФО типу речення, що не є показником синтаксичної еквівалентності. За стилістичною характеристикою ФО належить до розмовної мови. Співпадіння порівнюваних ФО з соматичним компонентом за стилістичним забарвленням, часткове співпадіння за лексичною наповненістю та неспівпадіння за граматичною структурою дають підстави під час здійснення перекладу використовувати фразеологічний аналог.

У таблиці представлено фразеологічні сполучення, компоненти яких, як уже зазначалося, зберігають семантичну відокремленість, але один із цих компонентів має зв'язане значення.

Продовж. табл. 2.2.

<i>das innere Auge</i>	<i>третє око</i>
<i>blaues Blut</i>	<i>голуба кров</i>
<i>ein schlimmer Hals</i>	<i>хворе горло</i>
<i>beklommenen Herzens</i>	<i>з завмиранням серця</i>
<i>blutenden Herzens</i>	<i>з болем у серці</i>
<i>kaltes Herzens</i>	<i>холодне серце</i>
<i>leichten Herzens</i>	<i>з легким серцем</i>
<i>schweren Herzens</i>	<i>згнітивши серце</i>
<i>ein heller Kopf</i>	<i>світла голова</i>
<i>steiler Zahn</i>	<i>приваблива дівчина</i>

Проаналізуємо однокомпонентну ФО з соматичним компонентом «*Auge*» – «*das innere Auge*» та її фразеологічний відповідник в українській мові «*третє око*». Спостерігаємо часткове співпадіння лексичного наповнення ФО: в обох мовах наявний соматичний компонент «*Auge*» – «*око*», проте ЛО «*innere*» при дослівному перекладі мала би значення «*внутрішній*», але у фразеологічному відповіднику українською мовою маємо інший варіант «*третє*». Зважаючи на той факт, що до складу порівнюваних ФО входять одні й ті ж частини мови: прикметник та іменник, маємо право вести мову про морфологічну еквівалентність. Однокомпонентні ФО в обох мовах є фразеологічними сполученнями, що є показником синтаксичної еквівалентності, отже спостерігаємо відповідність граматичної структури. Стилiстична характеристика ФО теж співпадає – обидва фразеологічні сполучення належить до розмовної мови. За параметрами еквівалентності порівнювані ФО з соматичним компонентом співпадають частково, тому при перекладі вдаємося до використання фразеологічного аналогу.

Розглянемо приклад ФО з соматичним компонентом «*Blut*» – «*blaues Blut*» та її відповідника в українській мові «*голуба кров*», що за структурно-семантичною класифікацією належать до фразеологічних сполучень. За

лексичною наповненістю та граматичною структурою однокомпонентні ФО в обох мовах повністю співпадають. За стилістичною характеристикою ФО належать до розмовної мови. За трьома параметрами еквівалентності порівнювані ФО повністю співпадають, що дає підставу вести мову про використання при перекладі фразеологічного еквіваленту.

Порівняємо однокомпонентну ФО «*ein schlimmer Hals*», що в українській мові має відповідник «*хворе горло*» та за стилістичною характеристикою належить до розмовної мови. За морфологічним складом порівнювані ФО з соматичним компонентом «*Hals*» в обох мовах відповідають моделі прикметник + іменник та є синтаксично еквівалентними. Граматична структура, лексичне наповнення ФО в німецькій та українській мовах та їх стилістична характеристика повністю співпадають, тому при перекладі використовуємо фразеологічний еквівалент.

У межах нашого дослідження було виокремлено ФО з соматичним компонентом, що не співпадають за структурно-семантичною характеристикою у німецькій та українській мовах. Розглянемо їх детальніше.

Продовж. табл. 2.2.

<i>ein armes Blut</i>	<i>бідолаха</i>
<i>ist der Bauch voll, ist der Mensch toll</i>	<i>казитися з журу</i>

ФО «*blaues Blut in den Adern haben*» за структурно-семантичною класифікацією належить до фразеологічних виразів, а її відповідник українською мовою «*блакитна кров*» – до фразеологічних сполучень. Розглянемо цей фразеологічний вираз детальніше. Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мові співпадає частково – у ФО німецької мови наявний соматизм «*Blut*», який знаходимо і у варіанті ФО в українській мові – «*кров*», проте компонент «*Adern*» присутній лише у ФО німецької мови, тобто в українській мові у ФО «*блакитна кров*» маємо справу з опущенням компонентів. Граматична структура порівнюваних ФО теж не

співпадає. У даному випадку ФО в німецькій та в українській мові співпадають лише за параметром стилістичного забарвлення, але спостерігаємо повну несумісність за граматичною структурою та лексичною наповненістю. При перекладі використовуємо фразеологічний метод, а саме – фразеологічний аналог.

ФО німецької мови «*ist der Bauch voll, ist der Mensch toll*» належить до фразеологічних виразів та має відповідник в українській мові «казитися з жиру», що за структурно-семантичною класифікацією належить до фразеологічних єдностей. Лексична наповненість ФО у німецькій та українській мові не співпадає: у варіанті ФО німецької мови наявний соматичний компоненти «*Bauch*», проте відповідного компоненту «живіт» у ФО української мови не знаходимо. Порівняємо граматичні структури ФО в німецькій та українській мовах: «*ist der Bauch voll, ist der Mensch toll*» – модальне дієслово+ іменник + прикметник, модальне дієслово + іменник + прикметник, та «казитися з жиру» – дієслово + сполучник + іменник. Граматична структура порівнюваних ФО теж відмінна, спостерігаємо неспівпадіння компонентів. Отже, у даному випадку ні про синтаксичну, ні про морфологічну еквівалентність мова не йде. За параметрами еквівалентності дана ФО має частковий відповідник в українській мові – фразеологічний аналог.

У межах нашого дослідження встановлено, що найчисельнішим типом фразеологічних зворотів за ступенем семантичної неподільності є фразеологічні єдності, що становлять 84,5% від загальної кількості проструктурованих ФО з соматичним компонентом, фразеологічні вирази становлять 12,5 % та найменш численними є фразеологічні сполучення – 3% відповідно. Домінування фразеологічних єдностей за кількістю пояснюємо умотивованістю їх цілісного значення, що детерміновано значенням їх компонентного складу. Менша порівняно з фразеологічними зворотами кількість фразеологічних виразів обумовлена характером зв'язків компонентів, що входять до їх складу, адже загалом цей тип фразеологічних

зворотів нічим не відрізняється від вільних словосполучень. Найменш чисельними у ході нашого дослідження виявилися фразеологічні сполучення, значення компонентів яких чітко виокремлюються.

Також було виокремлено ФО з соматичним компонентом, які не співпадають за ступенем семантичної неподільності у німецькій та українській мовах, що пов'язано з розходженням у мовних системах, відмінностями сполучуваності ЛО – складових компонентів ФО з соматичним компонентом у межах нашого дослідження – в німецькій та українській мовах.

2.2. Своєрідність використання основних способів перекладу ФО з соматичним компонентом

Об'єктом перекладу є не система мови як абстракція, а конкретний мовленнєвий твір – текст оригіналу, на основі якого з'являється твір іншою мовою – текст перекладу. Досягнення перекладацької еквівалентності – «адекватності перекладу», незважаючи на розбіжності у формальних і семантичних системах двох мов, насамперед вимагає від перекладача вміння зробити численні якісно різноманітні міжмовні перетворення для того, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав настрій мовця та усі змістові характеристики інформації, закодованої в початковому тексті, за суворого дотриманням мовних норм [64].

Як зазначає Т. Новікова, правильний та адекватний переклад ФО передбачає не лише володіння значним обсягом лексичного матеріалу, але й використання різних словників, у яких зафіксовано лексичний матеріал фразеологічного складу мови. Проте не завжди існує можливість дібрати точний еквівалент ФО у мові перекладу. У такому випадку перед перекладачем постає завдання – якісно здійснити переклад, використовуючи відповідні трансформації [54].

Під перекладацькими трансформаціями у теорії перекладу розуміють перебудови, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць мови

оригіналу до одиниць мови перекладу. Трансформації, як відомо, є основою більшості засобів перекладу, вони полягають у заміні формальних та семантичних характеристик мовної одиниці. Перекладач може використовувати трансформації під час перекладу тексту у тому випадку, коли відсутні регулярні відповідники в мові перекладу, або їх не можна використати в умовах даного контексту.

У теорії перекладу не існує одностайної думки щодо класифікації перекладацьких трансформацій, адже, як зазначає російський дослідник Л. Латишев розподіл перекладацьких трансформацій на типи може здійснюватися на різних засадах. Серед класифікацій трансформацій, представлених на сьогодні у перекладознавстві, доцільною знаходимо класифікацію запропоновану А. Архиповим, який розділяє усі прийоми перекладацьких трансформацій на граматичні та лексико-семантичні. До граматичних трансформацій вчений відносить:

- Додавання лексичних одиниць (сполучників, займенників);
- Випущення (опущення) граматичних одиниць;
- Заміни граматичних форм частин мови (якщо вони факультативні);
- Заміни частин мови;
- Заміни однієї синтаксичної конструкції іншою;
- Факультативні зміни порядку слів, членів речення, конструкцій та речень;
- Зміна кількості та типів речення [2].

До лексичних трансформацій, на думку А. Архипова, належать:

- Додавання слів, словосполучень і речень;
- Опущення лексичних елементів;
- Лексичне розгортання, тобто використання замість слова певного словосполучення, що має теж саме значення;
- Лексичне згортання, тобто використання замість словосполучення слова, без суттєвої заміни його значення.

Такі вчені, як А. Фітерман та Т. Левицька у своїй спільній праці виділяють три типи перекладацьких трансформацій [40, с. 56]:

- 1) граматичні трансформації, до яких належать перестановки, опущення і додавання, перебудови та заміни речень;
- 2) стилістичні трансформації, до яких належать такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види замін;
- 3) лексичні трансформації, які передбачають заміну і додавання, конкретизацію і генералізацію понять.

Вважаємо доречним розглянути класифікацію перекладацьких трансформацій, представлену М. Гарбовським, який поряд із трансформаціями виокремлює перекладацькі деформації, які є також перетвореннями, однак пов'язані з певними перекладацькими втратами і стосуються передусім форми мовленнєвого твору, хоч можливими, на його думку, є й семантичні деформуючі операції [20, с. 507]. До того ж, дослідник вирізняє неусвідомлені перекладацькі помилки. Причинами помилок, як зазначає дослідник, можуть бути недостатнє володіння мовою оригіналу, недостатній когнітивний досвід, недостатність знань про описувану у вихідному тексті дійсність, неуважне ставлення до системи смислів тексту оригіналу, нерозуміння авторської думки, невміння розрізнити особливості індивідуального стилю автора тощо [20, с. 499].

Розмежування трансформацій і помилок, що виникають під час перекладу надає трансформаціям позитивного статусу правильного вибору відповідників у перекладному тексті. Проте віднайти критерії оцінки відповідності оригіналу й перекладу досить важко, зважаючи на наявність різної мети перекладу, а також, як зазначають науковці, досягнення повної еквівалентності під час перекладу можливе лише в ідеалі.

Лінгвісти Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне пропонують певні прийоми, до яких варто вдаватися під час перекладу, не згадуючи різновиди перекладацьких трансформацій. Так, у процесі перекладу зміст тексту може спотворюватися або зовсім зникати, може навіть спостерігатися зміна норм мови у неправильному руслі. Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне висувають наступні групи технічних прийомів, які використовуються під час перекладу [16]:

1) прийоми прямого перекладу:

- дослівний переклад;
- калькування;
- запозичення;

2) прийоми непрямого перекладу:

- еквіваленція – передача змісту попереджувальних написів, прислів'їв, афоризмів іншими словами;
- транспозиція – заміна однієї частини мови іншою;
- адаптація – заміна деталей історії, що повідомляється, іншими;
- модуляція – зміна присутньої точки зору.

Але використання деяких прийомів, представлених у згаданій класифікації подвійного перекладу, на нашу думку, ще більше ускладнює роботу перекладача, а деякі прийоми, зокрема, прийом модуляції, суперечить головному завданню, яке стоїть перед перекладачем – здійснення якісного адекватного перекладу.

В. Куць, досліджуючи функції зв'язку питання вибору мовних одиниць під час здійснення перекладу, надає наступні параметри оцінки способів відтворення (перекладу) [54, с. 203]:

- інформаційна насиченість способу;
- зрозумілість еквівалентів для реципієнтів цільової мови;
- прозорість культури вихідної мови;
- доцільність.

Як зазначають фахівці з галузі теорії перекладу, іншою не менш важливою проблемою, яка постає перед перекладачем, є питання щодо вибору мовних одиниць цільової мови в перекладах. Необхідним є здійснення аналізу перекладу як продукту, який може містити неоднозначне тлумачення обраних мовних одиниць у контексті. Адже тоді переклад не досягне мети, а наслідком буде неправильне розуміння, неповна інформація чи навіть дезорієнтація користувача, для якого призначений цей переклад. Особливої уваги вимагає використання стереотипів і кліше. Тому при виборі

слів перекладач повинен обов'язково враховувати, що багато ЛО мають крім основного, ще й додаткові значення, які автор перекладу може ненавмисно «включити» у свій переклад [47, с.176].

Функціонально-ситуативні аспекти змісту висловлювання не виражають всієї інформації, що міститься в ньому. Різнитися може зміст висловлювань, навіть за умови, коли вони передають одну і ту ж мету комунікації чи описують одну ситуацію за допомогою загальних понять. Для повної тотожності їх змісту необхідною умовою є повне співпадіння їх складових – ЛО, синтаксичних відносин між цими ЛО особливо у тому випадку, коли йдеться про переклад ФО, значення якого не визначається сумою компонентів значень його складників. Еквівалентність ФО в оригіналі і в перекладі передбачає максимально можливу близькість предметно-логічного значення співвіднесених ФО, що відображає характер сприймання закодованої інформації. Важливу роль у передачі змісту ФО відіграють його емоційно-експресивне та функціонально-стилістичне наповнення [50, с. 128]. Розглянемо детальніше способи, до яких вдаються при перекладі ФО.

На сьогодні у теорії та практиці перекладу представлено значну кількість способів, до яких вдаються під час перекладу ФО. Мовознавець О. Кунін виокремлює два способи перекладу ФО:

- фразеологічний еквівалент в перекладі;
- переклад безеквівалентної фразеології.

Вчений розмежовує фразеологічний еквівалент в перекладі на наступні типи:

- постійний рівнозначний відповідник, який є єдиним перекладом і не залежить від контексту;
- вибіркового еквівалент – той еквівалент ФО, який обирає перекладач для певного контексту за наявності двох або більше рівнозначних еквівалентів оригінальної ФО у мові перекладу.

Перекладач вдається до використання оказіонального еквіваленту при перекладі ФО з однієї мови на іншу лише в даному контексті. Такий вид перекладу В. Комісаров та О. Кунін називають «обертональним», Я. Рецкер

для позначення цього виду перекладу використовує поняття «контекстуальні заміни». Як зауважує О. Кунін, знайти «обертональний» переклад, на відміну від використання готового еквівалента – процес творчий, проте, на нашу думку, вживання вибіркового еквіваленту при здійсненні перекладу ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську надає можливість обрати найбільш оптимальний варіант, уникнути необґрунтованих повторів, якщо у тексті оригіналу ФО з соматичним компонентом використано неодноразово.

До безеквівалентної фразеології належать передусім ФО на позначення реалій мови оригіналу, які відсутні у мові перекладу. Варто зазначити, що під час перекладу безеквівалентної фразеології перекладач часто вдається до трансформацій, калькування та описового перекладу. На нашу думку, калькування дає змогу донести до читача мови перекладу живий образ оригінальної ФО, що неможливо зробити при використанні вільного необразного словосполучення. Так, калькування часто використовують під час перекладу безеквівалентних прислів'їв.

У науковій літературі знаходимо ще одну класифікацію, яку пропонують Т. Дьоміна та О. Кунін, розроблену на основі наявності у мові перекладу адекватного відповідника ФО мови оригіналу. У даній класифікації знаходимо наступні види перекладу ФО:

- 1) фразеологічний еквівалент – наявний у мові оригіналу ідентичний фразеологічний зворот, що збігається зі зворотом у мові перекладу за змістом і образністю та має абсолютно тотожну внутрішню форму (не передбачає використання будь-яких трансформацій);
- 2) фразеологічний аналог – стійке словосполучення, яке за значенням адекватне мові оригіналу, але образність у мовах оригіналу та перекладу збігаються частково (допускають заміну певного співвідношення компонентів ФО – мають деякі граматичні розходження, лексичні розходження чи розходження в плані внутрішньої форми);

3) описовий переклад – переклад, який відтворює зміст ФО мови оригіналу вільним словосполученням у мові перекладу за відсутності еквіваленту та аналогу ФО (з метою смислового узгодження передбачає переклад ФО не на основі словникових відповідників, а на основі контексту; являє собою лексичний варіант з подальшою компенсацією в іншій частині тексту [30, с. 190]);

4) калькування – переклад, який застосовують тоді, коли перекладач хоче наголосити на образності ФО, або коли ФО мови оригіналу неможливо перекласти за допомогою інших видів перекладу (при калькуванні структурно-семантична модель ФО відтворюється поелементно матеріальними засобами мови сприймача [30, с. 153]);

5) до комбінованого перекладу вдаються у випадку, коли ФО мови перекладу не передає того ж значення, що й ФО мови оригіналу; у такому разі дають калькований переклад, а потім – описовий переклад і аналог мови перекладу для порівняння [30].

Проте на практиці в чистому вигляді вищеописані способи перекладу зустрічаються досить рідко, що змушує перекладача вдаватися до використання перекладацьких трансформацій.

Описані у теорії перекладу способи перекладу ФО з соматичним компонентом було узагальнено в Таблиці 2.1. «Способи перекладу ФО з соматичним компонентом».

Таблиця 2.3. «Способи перекладу ФО з соматичним компонентом»

Фразеологічний	Нефразеологічний
Фразеологічний еквівалент	Описовий переклад
Фразеологічний аналог	Калькування
	Комбінований

Адекватний переклад не передбачає дослівну передачу компонентів ФО з німецької мови на українську. До перекладу ФО за допомогою вільного сполучення слів – описового перекладу, перекладач вдається з метою допомогти читачеві зрозуміти особливості невідомої для нього реалії [42].

Незважаючи на те, що описовий переклад точно й правильно передає значення ФО, у словниках знайти такий переклад досить складно, адже під час перекладу ФО, присутня у мові оригіналу, втрачає притаманну їй образність, яскравість та колоритність. Деякі дослідники, зокрема О. Кунін, під час перекладу будь-яких фразеологічних зворотів не рекомендує використовувати ФО мови перекладу з національними реаліями [37, с. 19]. Тобто, за відсутності необхідності передавати деталі, перекладач може вдаватися до гіперонімічного перекладу, змінюючи видове поняття родовим.

Цей вид перекладу, на думку дослідників, доцільно використовувати тоді, коли образ, що лежить в основі фразеологізму, важливий для розуміння тексту, а заміна його іншим образом не дає достатнього ефекту [2, с. 194]. Доречним дослівний переклад є за наявності у виразі реалій, характерних для німецької мови, адже цей вид перекладу передбачає також пояснення значення німецької ФО окремими словами або змінними словосполученнями.

До перекладу за допомогою змінних словосполучень вдаються за відсутності фразеологічного еквівалента в українській мові. До цього виду перекладу належать описовий переклад, який є нефразеологічним видом перекладу. При описовому перекладі значення ФО передається змінним словосполученням без специфічних формальних жанростильових особливостей ФО. Опис використовують тоді, коли в українській мові відсутній абсолютний або частковий еквівалент німецької ФО, а дієслівний переклад цієї ФО неможливий. Такий переклад передбачає передачу загального змісту сталого словосполучення німецькою мовою словом або словосполученням нефразеологічного характеру. Образність, притаманна ФО у німецькій мові втрачається, збережено лише її загальне значення.

Калькування як вид нефразеологічного перекладу, застосовують у наступних випадках:

- а) з метою перекладачі безеквівалентних ФО, якщо їх не можна перекласти інакше;
- б) з метою збереження національного колориту виразу.

Збереження при перекладі стилістичних характеристик ФО оригіналу шляхом використання ФО чи здійснення відповідних трансформацій, є винятково важливими для досягнення адекватного еквівалентного перекладу. Одним із наслідків недотримання цієї вимоги є повна нееквівалентність перекладу, що спричинить втрату загального сенсу перекладу [30, с. 19].

Російський дослідник Л. Латишев розвиває поняття «мотивованості трансформацій», що являє собою єдність творчого підходу до перекладу зі строгим ставленням до передачі змісту тексту оригіналу та його істотних особливостей, уникаючи перекладацького недбальства. Вчений виділяє три типи перекладацьких трансформацій [39, с.83]:

- 1) трансформації, що є необхідними зважаючи на розходження мовних систем;
- 2) трансформації, обумовлені необхідністю дотримання мовних норм;
- 3) трансформації, обумовлені прагненням надати мовленню природності, ситуативно-обумовленої та жанрово-обумовленої адекватності.

Використання лексикографічних джерел не здатне задовольнити всіх вимог перекладача, оскільки жоден словник не в змозі передбачити всіх можливостей використання фразеологізму в контексті. Перекладач повинен орієнтуватися в основних питаннях теорії фразеології, розкривати значення ФО та відтворювати їх експресивно-стилістичні функції [5].

Адекватний переклад ФО українською мовою передбачає, насамперед, збереження всього обсягу референційних значень і стилістичного забарвлення. Отже, під час перекладу обов'язково має бути відтворено такі аспекти:

- 1) основний зміст висловлювання;
- 2) додатковий зміст висловлювання;
- 3) актуалізований зміст;
- 4) емоційно-експресивний зміст;
- 5) жанрово-стильова належність ФО;
- 6) ступінь мовної стандартності (вживаності) [4].

Проблема перекладу ФО з соматичним компонентом з німецькою мови на українську ускладнюється залежно від кількості зазначених аспектів, які треба відтворити під час перекладу. ФО можуть різнитися роллю окремих аспектів у їх загальному семантико-стилістичному навантаженні.

У німецько-українському фразеологічному словнику В. Гавриць та О. Пророченко [53] виділено наступні способи передачі німецьких ФО українською мовою:

I. Переклад німецьких ФО еквівалентними ФО української мови.

Серед них звичайно розрізняють такі:

1) Абсолютні ФО, які збігаються за лексичним та фразеологічним значенням, граматичною структурою, лексичним складом, стилістичним забарвленням, а також за вживаністю в мові. Дослідники відзначають, що випадки повного збігу лексичних одиниць різних мов у всьому обсязі їх референційних значень відносно рідко трапляються в мові.

Українська дослідниця Р. Зорівчак виокремлює змістовий збіг зіставлених ФО як основну ознаку фразеологічної еквівалентності. ФО, які мають однакове значення, експресивно-емоційну і оцінну конотацію, а також структурно-граматичне оформлення і компонентний склад науковиця дефінує як повні фразеологічні еквіваленти. Згідно цієї позиції навіть за незначних граматичних чи компонентних розбіжностей, які не змінюють значення, образності, суб'єктивно-оцінної конотації і стилістичного забарвлення ФО при перекладі, можемо вважати такі ФО повними фразеологічними еквівалентами.

2) Про часткові фразеологічні еквіваленти ведемо мову тоді, коли ФО в порівнюваних мовах мають лексичні, граматичні та лексико-граматичні відмінності при однаковому значенні й тій самій стилістичній забарвленості. Серед часткових фразеологічних еквівалентів розрізняють:

а) фразеологічні еквіваленти німецьких ФО, які збігаються за значенням, стилістичним забарвленням, близькі їм за внутрішньою формою, але мають певні лексичні відмінності: *um des Kaisers Bart streiten* – *сперечатися про*

дрібниці, про щось неістотне; *wird die Nase aus dem Gesicht fallen* – очі на лоба лізуть;

б) фразеологічні еквіваленти німецьких ФО, які збігаються за значенням, внутрішньою формою, стилістичним забарвленням, але мають певні граматичні розходження: *scharfe Augen haben* – мати гострий зір, гостре око; *aus erster Hand wissen* – дізнатися з перших рук;

в) фразеологічні еквіваленти німецьких ФО в українській мові, які збігаються за значенням, стилістичним забарвленням, але мають певні лексичні розходження та розходження в плані внутрішньої форми: *lange Finger haben* – бути нечистим на руку; *böse Zungen schneiden schärfer denn Schwerter* – слово не стріла, а глибоше ранить.

3) Контекстуальні фразеологічні еквіваленти, які широко

вживаються при перекладах приказок, прислів'їв, вигуків ФО. Переклад за допомогою контекстуальних фразеологічних еквівалентів передбачає вклинювання слів-компонентів для більш адекватної передачі значення німецького фразеологізму: *bis über die Ohren* – по самі вуха. Таке вклинювання спостерігається і у ФО німецької мови. Так, фразеологічний вираз «*hast du keine Augen?*» трапляється також у формі «*hast du denn keine Augen im Kopf?*» у значенні «чи тобі повилазило?». У даному випадку спостерігаємо вклинювання сполучника «*denn*» та іменника «*Kopf*», що надало виразу більшої емоційності.

Деякі дослідники називають контекстуальними такі фразеологічні еквіваленти, які реалізують своє фразеологічне значення в залежності від контексту: «*da bleibt kein Auge trocken*» – 1) «очі у всіх на мокрому місці» у значенні «пролити сльозу»; 2) «усі сміялися до сліз». Тобто в обох ФО реалізовано значення компонентів «*trocken*» – «сухий» та «*Auge*» – «око», проте смислове значення фразеологічного виразу значно різниться в залежності від наповнення компонентного складу ФО в українській мові та полягає в роз'ясненні змісту ФО відповідно до контексту.

Зважаючи на прагнення збереження значення ФО, безпосередньо ФО з соматичним компонентом, як головного завдання при перекладі, перекладач вдається до фразеологічного і нефразеологічного способів перекладу та їх основних видів – фразеологічного еквіваленту (повного та часткового), фразеологічного аналогу, описового, комбінованого перекладу та калькування. Представлені способи та види перекладу розглядаємо саме як трансформації, зважаючи на різноманітні перетворення, до яких вдаються при здійсненні перекладу, адже згідно теорії перекладу в загальному трансформації розмежовуються на лексичні, граматичні та стилістичні, а здійснення перекладу ФО з соматичним компонентом передбачає врахування всіх аспектів задля адекватної передачі змісту висловлювання. Навіть на рівні одного речення при перекладі зустрічається декілька видів трансформацій – лексико-семантичних, граматичних, лексико-граматичних та стилістичних, до того ж особливої уваги заслуговує описовий переклад, який акумулює в собі комплекс засобів і способів, які ми будемо використовувати у процесі перекладу.

Незважаючи на незначні культурні відмінності, ФО з соматичним компонентом є віддзеркаленням універсальних цінностей, що відтворюють національну специфіку, яка є характерною для багатьох народів [60, с.119].

У текстах художнього стилю ФО використовуються в широкому діапазоні. Саме на матеріалі перекладу текстів художніх творів простежимо способи перекладу ФО з соматичним компонентом українською мовою, перекладацькі трансформації, до яких вдаються під час перекладу, а також мотиви їх застосування. Як вже було зазначено, в чистому вигляді перекладацькі трансформації майже не існують та переплітаються між собою. Виконуючи аналіз було застосовано класифікації перекладацьких трансформацій, представлені Т. Дьоміною та О. Куніним.

У ході роботи з текстами та словниками було виділено та опрацьовано ФО з соматичним компонентом. Наведені приклади вважаємо найбільш показовими.

Проаналізуємо ФО з соматичним компонентом «*sich auf die faule Haut legen*», що має значення «*nichts tun, faulenzten*». Складність полягає саме в перекладі ФО з соматичним компонентом «*sich auf die faule Haut legen*», оскільки при виборі способу перекладу, фразеологічного чи нефразеологічного, важливо також враховувати уявлення, асоціації, які відповідник може викликати у читача. Під час перекладу використано лексичні трансформації з метою дотримання стилістичних норм. У варіанті перекладу маємо справу зі стилістичною нейтралізацією: при перекладі з німецької мови на українську ФО з соматичним компонентом «*sich auf die faule Haut legen*» було обрано відповідник, який має нейтральне у даному контексті значення – «*лінуватися*». Так, перекладач, незважаючи на відсутність фразеологічного відповідника з соматичним компонентом в українській мові та наявність ФО з відповідним значенням «*байдики бити*», «*не братися й за холодну воду*», які є більш характерними для розмовної мови, та серед інших, поданих у словнику варіантів перекладу – «*байдикувати, ледарювати, паніти, попасати*», обирає адекватний відповідник з найбільш нейтральним значенням – «*лінуватися*». Даний вибір пояснюємо неможливістю використання наявних фразеологічних відповідників в умовах даного контексту:

«*Jacque hatte wieder eine seiner Arbeitsperioden. Zuweilen mußte man zeigen, was in einem steckte, dann konnte man sich wieder etwas auf die faule Haut legen*» [83, С.244]. – *Жак знову був заклопотаний роботою. Іноді людина вимушена показати на що вона здатна, а потім можна знову трохи полінуватися.*

Двохкомпонентна ФО з соматичним компонентом «*nach dem Munde sprechen*» в українській мові має відповідник «*ходити навшипиньки*» у значенні «*лестити*». У порівнюваних ФО з соматичним компонентом спостерігаємо лексичне розходження та розходження в плані внутрішньої форми. Цілісне перетворення з докорінною зміною образу, що лежить в основі ФО з соматичним компонентом у німецькій мові не впливає на зміну

змісту фразеологічного відповідника в українській мові. При здійсненні перекладу було використано і фразеологічний аналог, і ЛО задля уникнення небажаних повторів. Порівняємо:

«*Außerdem war er falsch. Er schwänzelte um meine Eltern herum und sprach ihnen in schamloser Weise **nach dem Munde***» [87, S.235]. – Крім того він був нещирий. Він ходив навипиньки перед моїми батьками і **безсоромно лестив** їм.

Порівняємо іменникову ФО з соматичним компонентом «*Augen treten jmdm heraus*» та ФО з соматичним компонентом типу речення «*аж очі рогом на лоба лізуть*». Двохкомпонентна ФО німецької мови «*Augen traten jmdm heraus*» вочевидь має емоційно забарвлений елемент значення. Електронний словник Duden дає такі визначення слова «*heraustreten*»:

- aus einem Raum, einer Reihe hierher nach draußen treten;
- hervortreten, zum Vorschein kommen [78].

Загальновідомо, що у складі ФО вільне лексичне значення її компонентів втрачається, тому ФО перекладаємо не окремими складовими, а цілісним значенням, зважаючи на сполучуваність компонентів у мові перекладу. Зважаючи на особливе стилістичне навантаження, яке мають ФО вони є невід'ємними компонентами художнього твору, адже підкреслюють самобутність мови, «вносять у художнє мовлення струмінь свіжості, надають йому більшої колоритності й естетичної краси, посилюють його пізнавальну вартість, сприяють стислості, пружності опису» [6, с. 5].

Дієслівний компонент «*heraustreten*» конкретизує значення соматичного компоненту «*Augen*», тому маємо підставу говорити про співпадіння значення та стилістичного забарвлення ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах. За лексичним параметром порівнювані ФО з соматичним компонентом співпадають частково – в українській мові порівняно з німецькою спостерігаємо розширення компонентного складу за рахунок додавання лексичних одиниць до складу ФО з соматичним компонентом. Порівняємо:

«Die **Augen traten ihm heraus** wie Spiegeleier, und ich hatte Sorge, daß ihm der Unterkiefer wegfiel» [89, S.102].– Аж **очі полізли рогом** йому на лоба і я хвилювався, щоб йому не відпала нижня щелепа.

При перекладі ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську часто спостерігаємо модифікації у художньому мовленні, коли ФО з соматичним компонентом видозмінюються згідно задуму автора. Загальновідомо, що форма ФО взагалі та ФО з соматичним компонентом зокрема, є постійною, що зумовлює фіксованість компонентів її складу, але в художній літературі автор часто вдається до певних змін структури ФО. Творча трансформація стійких словосполучень завжди зумовлена певними стилістичними завданнями. Залежно від ставлення авторів до мови та до описуваної проблеми відбувається відбір певних стилістичних засобів, серед яких є й оказіонально перетворені стійкі сполуки, основне призначення яких – підсилити виразність контексту, його гумористичне або сатиричне звучання. Як зазначає О. Кунін, у разі оказіонального вживання ФО можлива заміна компонентів, додавання ЛО і перемінних сполучень, синтаксична деформація, часто ускладнена уклинюванням і лексичними замінами. У разі оказіонального вживання ФО у певному контексті вони дають додаткову інформацію, обсяг якої вимірюється ступенем відхилення від їхнього звичайного вживання [36, с. 10]. Так, частовживану ФО «*sich die Augen ausweinen*» – «*виплакати (сплакати) очі*» у Е. Кестнера модифіковано за рахунок додавання компоненту «*aus dem Kopf*», що посилює його наочність та підвищує емоційність. Порівнюючи вихідний і перекладений тексти, варто зазначити, що деякі відрізки вихідного тексту переведені детально, а деякі – зі значними відхиленнями від буквальних відповідностей. При перекладі ФО «*sich die Augen ausweinen*» передано аналогом, а не наявним у мові перекладу еквівалентом задля дотримання мовної норми, надання мовленню природності та ситуативно-обумовленої адекватності. Використання аналогу ФО в даному випадку є доцільним, зважаючи на зрозумілість перекладу для реципієнтів:

«*Du weißt so gut wie ich, dass unser Junge jetzt nicht kreuzfidel ist. Wahrscheinlich hat er sich in irgendeinen Winkel verkrochen und **weint sich die Augen aus dem Kopf***» [80, S.105]. – Так, як і я, ти знаєш, що наш хлопчик не такий уже й веселий. Мабуть, він забився в якийсь кут і **рідкає**. Ти, як і я, знаєш, що наш хлопчик не такий вже й дорослий.

У електронному словнику Duden значення чотирьохкомпонентної ФО, що належить до розмовної мови «*sich etwas durch den Kopf gehen lassen*» визначається наступним чином: «*etwas erwägen, über etwas nachdenken*». В українській мові дана ФО має значення «над чимось замислитися, щось обміркувати», проте фразеологічного відповідника на позначення процесу мислення в українській мові немає. Зважаючи на відмінність систем німецької та української мов та відсутність фразеологічного аналогу в мові перекладу, у наступному реченні застосовано описовий переклад:

«*Michael hat sich die Sache gründlich **durch den Kopf gehen lassen***» [94, S.189]. – Міхаель ґрунтовно **обміркував** питання.

Ще однією ілюстрацією нефразеологічного описового перекладу є наступний переклад з роману Т. Манна «Будденброки». Бажаючи дізнатися думку Йоганна Будденброка про революцію, консул Лебрехт Крегер розмірковує вголос про ситуацію, що склалася. Консульський ранг не дає права пану Крегеру використовувати у своєму мовленні просторічне «*ризикувати власною шкурою*», тому автор, задля збереження експресивно-стилістичного забарвлення, незважаючи на наявність фразеологічного відповідника в українській мові, з метою актуалізації змісту вдається до застосування нефразеологічного перекладу:

«*Sehen Sie, Schwiegervater, die Revolution ist in Berlin an ästhetischen Teetischen vorbereitet worden ... Dann hat das Volk die Sache ausgefochten und **seine Haut zu Markte getragen**...*» [87, S. 153]. – Бачите, тату, революцію підготовано в Берліні, при естетично прибраних столах за часом... Потім її підхопив народ, важачи своїм життям...

Проаналізуємо двохкомпонентну ФО з соматичним компонентом «*den Kopf schütteln*», що має значення «*mit nein beantworten*» та має фразеологічний відповідник українською мовою «*похитати головою*» на позначення заперечення. Образ та стилістичне забарвлення ФО з соматичним компонентом в українській мові при перекладі з німецької зберігаються, унаслідок використання фразеологічного еквіваленту та уникнення трансформацій. У наведеному прикладі ФО «*den Kopf schütteln*» позначає незгоду дівчини, яка показує таким чином, що не втомлена:

«*Müde? fragte ich. Sie schüttelte den Kopf und lächelte [89, S. 53]. – «Втомилася? запитав я. Вона похитала головою і засміялася».*

У наступному прикладі ФО з соматичним компонентом «*den Kopf schütteln*» вжито на позначення відмови, що отримує хлопець від дорослого, який забороняє заходити до кімнати:

«*Und jedesmal streckte der kleine Johann seinen Arm in dem blauen mit einem Anker bestrickten Matroselärmel waagrecht vor der Tür aus, schüttelte den Kopf und sagte nach einem Augenblicke des Schweigens leise und fest: «Niemand darf hinein» [87, S.212]. – І кожного разу маленький Йоганн простягував горизонтально перед дверима руку у синьому в'язаному якорем матроському рукаві, хитав головою і після хвилинного мовчання тихо й твердо кавав: «Не заходити».*

У наступній мовленнєвій ситуації ФО з соматичним компонентом «*den Kopf schütteln*» вжито для позначення подиву дівчини, що підкріплюється авторським «*поглянула здивовано*». При перекладі використано фразеологічний еквівалент з метою збереження образу та експресивно-стилістичного забарвлення, жодних трансформацій не використано.

«*Willst du nicht hinausgehen?» – fragte ich. Pat guckt überrascht an schüttelte den Kopf [89, S.116]. – «Ти не хочеш вийти?», – запитав я. Пет поглянула здивовано, похитавши головою.*

«Was tun?» – wiederholte den Konsul, indem er **den** gesenkten **Kopf schüttelte** [87, S.358]. – «Що робити?» – повторив консул, **похитавши опущеною головою**.

Наведені приклади є свідченням того, що ФО у конкретній мовленнєвій ситуації, зокрема у контексті художнього твору, набувають певного відтінку та емоційно-експресивного змісту. Аналізуючи контекстуальне значення цієї ФО, крім заперечення, виокремлюємо такі його значення:

- відмова щось робити;
- подив;
- засудження, осуд;
- незгода з чимось;
- розгубленість.

Розглянемо значення ФО з соматичним компонентом «*die Haut zu Markte tragen (bringen)*», яке у словнику Duden визначається наступним чином: «*sich voll für jmdem, etwas einsetzen und sich dadurch in Gefahr bringen*». При перекладі використовуємо фразеологічний відповідник українською мовою – «*ризикувати власною шкурою*», що є фразеологічним аналогом ФО з соматичним компонентом «*die Haut zu Markte tragen (bringen)*», зважаючи на наявність лексико-семантичної трансформації – додавання лексичної одиниці «*власною*»:

«*Und dann muß man bei Menzeln anerkennen,... er war kein anonymer Skribler und brachte immer die eigene Haut zu Markt*»[94,S.293]. – До того ж, варто віддати належне Мінцелю:... він не був анонімним писакою і завжди був готовий ризикувати власною шкурою.

Двохкомпонентна ФО з соматичним компонентом «*nach dem Munde sprechen*» в українській мові має відповідник «*ходити навипиньки*» у значенні «*лестити*». У порівнюваних ФО з соматичним компонентом спостерігаємо лексичне розходження та розходження в плані внутрішньої форми. Цілісне перетворення з докорінною зміною образу, що лежить в основі ФО з соматичним компонентом у німецькій мові не впливає на зміну

змісту фразеологічного відповідника в українській мові. При здійсненні перекладу спершу було використано фразеологічний спосіб перекладу – фразеологічний аналог, а потім нефразеологічний – ФО передано описово задля уникнення небажаних повторів. Порівняємо:

«*Außerdem war er falsch. Er schwänzelte um meine Eltern herum und sprach ihnen in schamloser Weise nach dem Munde*» [87, с.167]. – Крім того він був нещирий. Він ходив навшипиньках перед моїми батьками і безсоромно лестив їм.

Порівняємо іменникову ФО з соматичним компонентом «*Augen treten jemandem heraus*» та ФО з соматичним компонентом типу речення «*аж очі рогом на лоба лізуть*». Двохкомпонентна ФО німецької мови «*Augen treten jemandem heraus*» вочевидь має емоційно забарвлений елемент значення. Електронний словник Duden дає такі визначення слова «*heraustreten*»:

- aus einem Raum, einer Reihe hierher nach draußen treten;
- hervortreten, zum Vorschein kommen [78].

Загальновідомо, що у складі ФО вільне лексичне значення її компонентів втрачається, тому ФО перекладаємо не окремими складовими, а цілісним значенням, зважаючи на сполучуваність компонентів у мові перекладу. Зважаючи на особливе стилістичне навантаження, яке мають ФО вони є невід'ємними компонентами художнього твору, адже підкреслюють самобутність мови, «вносять у художнє мовлення струмінь свіжості, надають йому більшої колоритності й естетичної краси, посилюють його пізнавальну вартість, сприяють стислості, пружності опису» [28, с. 5].

Дієслівний компонент «*heraustreten*» конкретизує значення соматичного компоненту «*Augen*», тому маємо підставу говорити про співпадіння значення та стилістичного забарвлення ФО з соматичним компонентом у німецькій та українській мовах. За лексичним параметром порівнювані ФО з соматичним компонентом співпадають частково – в українській мові порівняно з німецькою спостерігаємо розширення компонентного складу за рахунок додавання лексичних одиниць до складу

ФО з соматичним компонентом. Під час перекладу ФО «*Augen traten jemandem heraus*» застосовано фразеологічний аналог українською мовою «*аж очі рогом на лоба лізуть*» з метою передачі контекстуального настрою автора та дотримання стилістичних норм твору. Порівняємо:

«*Die Augen traten ihm heraus wie Spiegeleier, und ich hatte Sorge, daß ihm der Unterkiefer wegfiel*» [89, S.151].– *Аж очі полізли рогом йому на лоба і я хвилювався, щоб йому не відпала нижня щелепа.*

Чотирьохкомпонентна ФО «*jemandem wieder vor Augen kommen*» та її відповідник українською мовою «*постати перед очима*» є частково еквівалентними, адже мають лексико-семантичні відмінності – вилучення ЛО «*jemandem*» та «*wieder*», тому при перекладі використовуємо фразеологічний аналог:

«*Der tote alte Mann auf dem Operationstisch kam mir wieder vor Augen, die vergeblichen Wiederbelebungsversuche, mein gereizter Wortwechsel mit dem Anästhesisten und die Bedrücktheit, in der wie schließlich alle auseinandergingen*» [93, c.15]. – *Мертвий старий чоловік знову постав перед моїми очима – марна спроба привести його до тями, моя палка суперечка з анестезіологом і пригніченість з якою ми врешті всі розійшлися.*

Трьохкомпонентна ФО «*Kopf in den Nacken legen*» має відповідник українською мовою «*задирати голову*», який співпадає з німецьким варіантом за значенням та стилістичним забарвленням, але спостерігаємо лексичне розходження – лексичне згортання та розходження у плані внутрішньої форми порівнюваних ФО з соматичним компонентом. Під час перекладу наступного речення використано фразеологічний метод, а саме застосовано фразеологічний аналог, який передає зміст висловлювання та зберігає хід думки автора:

«*Erst als Georg seinen Kopf in den Nacken legte, sah er den obersten Turm, einen goldenen Schopf, an dem man die Stadt nach oben ziehen konnte*» [90, c. 195]. – *Лише задержиши голову, Георг побачив найвищого шпилья – золотого чуба, за який можна було б підняти вгору ціле місто.*

У романі Е. М. Ремарка «Чорний обеліск» використано однокомпонентну ФО з соматичним компонентом у німецькій мові «*hocherhobenen Kopfes*». При порівнянні її смислового значення з фразеологічним відповідником українською мовою «з високо піднятою головою» спостерігаємо співпадіння, проте помічаємо певні розходження у структурі цих ФО з соматичним компонентом – вилучення ЛО зі складу ФО в українській мові, що є компонентами ФО в німецькій мові. Зважаючи на розходження у лексичному плані та граматичному складі порівнюваних ФО, вважаємо ФО «з високо піднятою головою» фразеологічним аналогом ФО «*hocherhobenen Kopfes*». Двокомпонентна ФО «*den Schnabel halten*» має фразеологічний відповідник українською мовою «тримати язика за зубами», що також є фразеологічним аналогом, зважаючи на розходження в лексичному плані. При перекладі використано фразеологічний метод, що є доцільним, зважаючи на співпадіння смислового значення ФО з соматичним компонентом і в німецькій, і в українській мовах:

«Ich überlege, ob ich ihr erklären soll, das ich das anders gemeint habe; aber wer weiß, wohin mich das dann wieder bringt! Lieber halte ich den Schnabel und gehe hocherhobenen Kopfes, aber beschämt hinter ihr her zum Tisch» [90, с. 73]. – «Я думаю, чи варто їй пояснювати, що у мене на думці було зовсім інше, бо хтозна, чим це може скінчитися для мене. Тому я вирішую тримати язика за зубами і з високо піднятою головою, але трохи присоромлений, іду за нею до столу».

Зважаючи на те, що еквівалентний переклад передбачає ідентичність усіх показників – граматичних, лексичних та стилістичних, у певних випадках такий вид перекладу є небажаним чи неможливим. Так, за наявності ФО з етнокультурним компонентом, що передають національний колорит, ФО є реаліями, при перекладі яких вдаються до калькування та описового перекладу. Стосовно калькування та описового перекладу зазначимо, що при перекладі ФО з соматичним компонентом такі види нефразеологічного перекладу зустрічаються досить рідко.

Розглянемо трьохкомпонентну ФО з соматичним компонентом «*Herz klopft zum Zerspringen*», яку вживаємо на позначення тремтіння, хвилювання. Її фразеологічним аналогом в українській мові є двокомпонентна ФО «*душа тремтить*» зі значенням «*хвилюватися з приводу чогось*». При перекладі вдаємося до калькування, тобто відтворюємо ФО поелементно зважаючи на відсутність фразеологічного відповідника з соматичним компонентом в українській мові:

«*Nur ich hätte es ihr sagen können, aber ich saß da wie die anderen und sagte nichts. Mein Herz klopfte zum Zerspringen und meine Hände unter der Schulbank zitterten, denn ich sah, wie sie sie zu lesen anfing*» [95, S.166] – *Лише я міг це сказати, але я сидів так, як і решта, тому нічого не сказав. Моє серце стукало до розриву, а мої руки тремтіли під партою, потім я побачив, як вона почала читати.*

До калькування, як нефразеологічного способу перекладу, з метою збереження іронії вдаємося і при перекладі трьохкомпонентної ФО «*auf jemandem Schultern lassen*», зі значення «*обтяжувати*», зважаючи на відсутність фразеологічного відповідника з соматичним компонентом в українській мові:

«*Das Glück lastete auf ihren Schultern wie viele Zentner Konfekt*» [81, S.56] – *Щастя тиснуло на їхні плечі як декілька центнерів цукерок.*

Проведений аналіз художніх творів німецьких письменників дав змогу виявити, що ФО з соматичним компонентом забезпечують зв'язність художнього тексту та виконують функцію наочності чи оцінки, спрощення явищ, ситуацій і дій, які вони позначають, тому за можливості їх було збережено при перекладі з німецької мови на українську задля досягнення еквівалентності. При перекладі було застосовано фразеологічний метод – фразеологічні еквіваленти та фразеологічні аналоги, тобто ті регулярні відповідники, які зафіксовано у двомовних словниках і довідниках. За відсутності фразеологічних відповідників було застосовано нефразеологічний метод – описовий переклад з метою збереження значення,

закладеного у ФО з соматичним компонентом німецької мови при їх перекладі на українську мову. Було виявлено, що комбінований переклад і калькування, як види нефразеологічного перекладу, зустрічаються досить рідко, особливо у тому випадку, коли ведемо мову про переклад ФО з соматичним компонентом німецької мови українською. Зазначимо, що до нефразеологічного перекладу ФО, безпосередньо ФО з соматичним компонентом, вдаються, по-перше, у випадку відсутності даної реалії в мові перекладу, по-друге, за бажання збереження національного колориту виразу.

Було встановлено, що в процесі перекладу ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську потрібно враховувати несиметричність мовних систем, яка не завжди уможливорює еквівалентність ФО з соматичним компонентом у мові перекладу відповідно до мови оригіналу, проте за використання різних видів перекладу і здійснення перекладацьких трансформацій переклад є адекватним, передає змістову наповненість оригіналу та не деформує зміст висловлювання.

Висновки до розділу 2

У межах другого розділу у результаті проведення суцільної вибірки було виокремлено ФО німецької мови з соматичним компонентом, що є домінуючими за частотністю вживання. Отже, спираючись на аналіз обраного нами ряду ФО з соматичним компонентом, було встановлено, що найчастотнішим серед досліджуваних ФО є соматичний компонент «*Herz*» – «серце», який становить 18,5% від загальної кількості проаналізованих ФО з соматичним компонентом, що вживаються на позначення емоцій та почуттів людини. Наступним високочастотним компонентом є «*Kopf*» – «голова», загальна частотність вживання якого складає 14% від ФО з соматичним компонентом. Висока частотність вживання ФО з соматичним компонентом «*Kopf*» вказує на значення інтелектуальної діяльності у житті німецького суспільства. Менш частотним є компонент «*Auge*» – «око», що міститься у 10% ФО з соматичним компонентом від загальної кількості вибірки.

Наступними за частотністю є ФО з такими соматичними компонентами «*Hals*» – «*горло*» та «*Ohr*» – «*вухо*», що становлять по 7% від загальної кількості ФО. ФО з соматичним компонентом «*Bauch*» становлять 5% від загальної кількості вибірки, компонент «*Haar*» представлено у ФО, що становлять 4%. Менш частотними є ФО з компонентами «*Nase*», «*Zahn*» та «*Zunge*», кожен з яких представлено у 3% проаналізованих ФО з соматичним компонентом. Соматичні компоненти «*Bein*», «*Blut*» та «*Ferse*» є менш частотними та становлять по 2 % від загальної кількості проаналізованих ФО з соматичним компонентом. Найменш частотними є соматичні компоненти «*Finger*», «*Fuß*», «*Gesicht*» та «*Schädel*», які досить рідко зустрічаються у проаналізованих ФО з соматичним компонентом.

Нами було визначено структурні особливості ФО з соматичним компонентом у німецькій мові та диференційовано їх на однокомпонентні, двохкомпонентні, трьохкомпонентні, чотирьохкомпонентні, п'ятикомпонентні та шестикомпонентні ФО, що дозволило глибше розглянути їх структурно-семантичні якості і визначити структурно-семантичні моделі. Встановлено, що за структурою найбільш численною у німецькій мові є двокомпонентна модель «іменник(з прикметником)+дієслово», тоді як в українській мові домінантними є структури «прикметник»+«іменник» та «дієслово»+«іменник(з прийменником)», що є майже однаковими за кількістю, адже саме ці самостійні частини мови конкретизують ситуацію чи процес життєдіяльності, які репрезентує ФО з соматичним компонентом.

Досліджувані ФО з соматичним компонентом було класифіковано за структурою та ступенем семантичної неподільності на фразеологічні вирази, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. У ході дослідження встановлено, що серед відібраних ФО з соматичним компонентом фразеологічні єдності є найбільш частотними та становлять 84,5 % від загальної кількості проаналізованих ФО з соматичним компонентом, зважаючи на те, що їх цілісне значення детермінується значенням окремих

компонентів. Фразеологічні вирази становлять 12,5 % від проаналізованих ФО з соматичним компонентом, фразеологічні сполучення – 3% відповідно, проте при їх перекладі українською мовою не завжди спостерігаємо повне структурно-семантичне співпадіння.

У результаті аналізу було розглянуто фразеологічний та нефразеологічний способи перекладу ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську, основою для яких є трансформації різних видів, якщо ми не ведемо мову про еквівалентний переклад. Проведений аналіз художніх творів німецьких письменників дозволив виявити способи перекладу ФО з соматичним компонентом у текстах та встановити, що трансформації є основою видів непрямого та нефразеологічного перекладу, тому на рівні одного речення можуть зустрічатися декілька видів трансформацій.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи поставленої мети було досягнуто – виявлено основні способи перекладу ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську. Усі завдання сформульовані на початку дослідження було вирішено, узагальнено теоретичні та практичні результати.

Аналіз праць науковців, які досліджували проблеми трансформацій під час перекладу ФО на українську мову в цілому та ФО з соматичним компонентом, зокрема, дозволив сутність понять «фразеологічні одиниці з соматичним компонентом» та «перекладацькі трансформації», встановити структурні та семантичні особливості ФО з соматичним компонентом, виокремити перекладацькі трансформації як засобом перекладу ФО, визначити причини трансформацій під час перекладу ФО з соматичним компонентом та дослідити основні способи перекладацьких трансформацій.

Було встановлено комплекс критеріїв, які дають підставу ідентифікувати ФО та відокремити її від інших стійких словосполучень: відтворюваність, стійкість, лексикалізація, ідіоматичність.

У межах нашої роботи було розглянуто структурно-семантичні класифікації ФО з соматичним компонентом, що на сьогодні існують у мовознавстві. Зокрема, встановлено, що за структурно-семантичною характеристикою виокремлюють наступні типи ФО: фразеологічні єдності, фразеологічні вирази та фразеологічні сполучення. Було проструктуровано ФО з соматичним компонентом та виявлено, що найбільш численними серед них у німецькій мові є фразеологічні єдності, причиною чого є умотивованість їх цілісного значення значенням їх складових компонентів, менш численними є фразеологічні вирази та найменш численними серед проаналізованих ФО з соматичним компонентом виявилися фразеологічні сполучення, тоді як при їх перекладі українською мовою спостерігаються незначні розходження у структурно-семантичному плані.

Аналіз наукової літератури з теми показав, що до сьогодні серед лінгвістів не існує спільної думки стосовно суті поняття перекладацьких трансформацій. Саме цим чинником зумовлено наявність значної кількості класифікацій перекладацьких трансформацій, що різняться одна від одної. У ході роботи надано термінологічного характеру поняттю «перекладацькі трансформації» – це міжмовні перетворення, перевираження сенсу або перефраз вихідного тексту з метою досягнення перекладацького еквівалента. Переклад взагалі, та переклад ФО з соматичним компонентом зокрема, є системою, до складу якої входять різнорівневі закони та класифікації, тому на практиці становить низку проблем, під час вирішення яких перекладачеві нерідко доводиться вдаватися до різних видів перекладацьких трансформацій. Це дає підставу зробити висновок, що переклад завжди є трансформацією в широкому розумінні цього терміну, тому трансформація є основою перекладу ФО з соматичним компонентом, за винятком еквівалентного перекладу. Було визначено сутність, мотиви та основні способи перекладацьких трансформацій у процесі перекладу ФО з соматичним компонентом. Серед основних мотивів застосування перекладацьких трансформацій при перекладі ФО виокремлюємо наступні:

- відмінність систем мови оригіналу та мови перекладу;
- функціонально-стилістичні особливості мови оригіналу;
- особливості мовної та мовленнєвої норми, що є характерними для мови оригіналу та нетиповими для мови, на яку здійснюють переклад;
- індивідуальний стиль автора оригіналу;
- мовна майстерність перекладача.

Було виокремлено переклад безеквівалентної фразеології, до якої зараховують ФО на позначення реалій мови оригіналу, які у мові перекладу відсутні. На сьогодні під час перекладу безеквівалентної фразеології перекладач вдається до трансформацій, калькування та описового перекладу з метою донести до реципієнта національний колорит, живий образ

оригінальної ФО, що унеможлиблює використання вільного необразного словосполучення.

Щодо основних методів перекладу ФО, було фразеологічний та нефразеологічний методи. До фразеологічного методу належать наступні види перекладу:

- метод фразеологічного еквіваленту;
- метод фразеологічного аналогу.

Нефразеологічний метод передбачає передачу ФО мови оригіналу за допомогою лексичних засобів і може призвести до часткової або повної втрати відтінків значення, образності та конотативності. До нефразеологічного методу перекладу належать:

- калькування;
- комбінований переклад;
- описовий переклад.

Також було відібрано й досліджено ФО з соматичним компонентом на матеріалі художніх прозових творів німецьких письменників. Проаналізовані переклади підтверджують, що ФО вимагають при відтворенні глибокого переосмислення, яке спрямоване на збереження цілісного значення, експресивності та образності ФО з соматичним компонентом, наявної у мові оригіналу. Встановлено, що застосування фразеологічного методу – використання фразеологічного еквіваленту та фразеологічного аналогу, при перекладі ФО з соматичним компонентом німецької мови українською можливе лише за наявності регулярних відповідників, які зафіксовано у двомовних словниках і довідниках. Було виявлено, що нефразеологічний метод – калькування, комбінований та описовий переклад, як види нефразеологічного перекладу, зустрічаються доволі рідко, з метою збереження значення, закладеного у ФО з соматичним компонентом за відсутності фразеологічних відповідників. Використання нефразеологічного перекладу ФО з соматичним компонентом має на меті збереження

національного колориту виразу за умови відсутності даної реалії в мові перекладу.

Було встановлено, що в процесі перекладу ФО з соматичним компонентом з німецької мови на українську потрібно враховувати несиметричність мовних систем, яка не завжди уможлиблює еквівалентність ФО з соматичним компонентом у мові перекладу відповідно до мови оригіналу, проте за використання різних видів перекладу і здійснення перекладацьких трансформацій переклад є адекватним, передає змістову наповненість оригіналу та не деформує зміст висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андросова С. А. Сниженные французские фразеологизмы как средства аксиологической характеристики человека / С. А. Андросова. // Единство системного и функционального анализа языковых единиц: материалы Международ. науч. конф. (г. Белгород) – Б. : БелГУ, 2006. – С.11-15.
2. Архипов А. Ф. Практический самоучитель по переводу с немецкого языка на русский / Андрей Филиппович Архипов. – Москва : Высшая школа, 1991. – 215 с.
3. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология : [под ред. проф. В. П. Нерознака]. – М. : Academia, 1997. – С. 267-279.
4. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – Москва : Энциклопедия, 1966. – 608 с.
5. Базова В. І. Фразеологічні аспекти перекладу / В. І. Базова // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки. – 2014. – Кн. 4. – С. 175–181. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_4_35 – Назва з екрана.
6. Бархударов Л. С. Некоторые проблемы перевода английской поэзии на русский язык. Тетради переводчика / Леонид Степанович Бархударов. Москва : Высшая школа, 1984. – 21-й вып. – 240 с.
7. Бархударов Л. С. Структура простого предложения современного английского языка / Леонид Степанович Бархударов. – Москва: Высшая школа, 1966. – 200 с.
8. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Леонид Степанович Бархударов. Москва : Междунар. отношения, 1975. – 240 с.
9. Бердникова Т. А. Лексико-фразеологическое поле соматизмов (на материале архангельских говоров): Автореферат дисс. на соискание ученой степени кандидата филол.наук. – Москва, 2000. – 19 с.

10. Білоус Ю. В. Структурно-семантичні особливості соматичних фразеологізмів у німецькій мові: ... дис. на здобуття наукового ступеня д-ра філол.наук / Юлія Володимирівна Білоус. – Одеса, 2018. – 238 с.
11. Бойко Н. В. Німецькі прислів'я та приказки. [навч. посібник] / Н. В. Бойко. – К.п. : Зволейко Д.Г., 2008. – 304 с.
12. Боднар О. Б. Фразеологічне багатство мови з погляду перекладацьких можливостей [Електронний Ресурс] / О. Б. Боднар / Режим доступу: http://lib.ndu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=en&Z21ID=&I21DBN=IBIS_PRINT&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullw_print&C21COM=S&S21CNR=&S21P01=0&S21P02=1&S21P03=A=&S21STR=Бондаренко,%20Яна%20Олексіївна – Назва з екрана.
13. Бондарева Л. М. Особенности перевода английских фразеологических единиц с соматическим компонентом на русский язык / Л. М. Бондарева, Т. И. Лидяева / [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://human.snauka.ru/2017/03/22878> – Назва з екрана.
14. Вакк Ф. А. О соматической фразеологии в современном эстонском литературном языке: Автореферат дисс. на соискание ученой степени кандидата филол.наук. – Таллин, 1964. – 30 с.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. В. Т. Бусел]. – Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
16. Вине Ж.- П. Технические способы перевода / Ж. - П. Вине, Ж. Дарбельне. – Москва : 1978. – 298 с.
17. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография / Виктор Владимирович Виноградов. – Москва : Наука, 1977. – 312 с.
18. Виноградов В. В. Перевод. Общие и лексические вопросы / Виктор Владимирович Виноградов – Москва : Издательство института общего среднего образования РАО, 2004. – 224 с.
19. Гак В. Г. Типология контекстуальных языковых преобразований при переводе / Владимир Григорьевич Гак. – Москва : Наука, 1988. – 189 с.

20. Гарбовский Н. К. Теория перевода / Николай Константинович Гарбовский. – Москва : Изд-во МГУ, 2004. – 544 с.
21. Головин Б. Н. Основы культуры речи : учеб. пособие / Борис Николаевич Головин. – Москва : Высшая школа, 1980. – 335 с.
22. Давиденко В. І. Національно-психологічна специфіка комунікативної толерантності (на матеріалі англійських фразеологізмів) / В. І. Давиденко // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. – Симферополь, 2009. – С. 214 -218 .
23. Денисенко С. Н. Словник-довідник з фразеологічної деривації німецької мови / С. Н. Денисенко. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 288 с.
24. Добровольский Д. О. Семантика идиом как переводческая проблема / Д. О. Добровольский //Перевод и лингвистика текста. – Москва : Изд. ВЦП & Hogeschool Maastricht, 1994. – С. 96-104.
25. Ефимов А. И. Стилистика художественной речи / Антон Игоревич Ефимов. – Москва : Изд-во МГУ, 1957. – 448 с.
26. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності. Стилїстика культура мови / Світлана Яківна Єрмоленко. – Київ : Довіра, 1999. – 430 с.
27. Здіховська Т. В. Роль фразеологічних одиниць у художніх текстах / Т. В. Здіховська // Науковий вісник Волинського національного університету ім.Лесі Українки. Філологічні науки. Серія: Мовознавство. – 2010. – № 2. – С. 39-43.
28. Зорівчак Р. П. Принципи підходу до фразеологічної одиниці в перекладознавчих дослідженнях / Р. П. Зорівчак // Теорія і практика перекладу. – Київ : Вид-во при Київ. держ. ун-ті видавнич. об'єднання «Вища школа», 1979. – Вип. 1. – С. 108–122.
29. Качайло К. А. Скарбничка мудрості. Тематичний словник фразеологізмів для учнів / А. А. Воробйова, О. Ю Іващенко , К. А. Качайло – Кривий Ріг, 2017. – 51 с.

30. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 543 с.
31. Козубай В. І. Взаємозв'язок між мовною абстракцією і семантичним перетворенням фразеологічної одиниці / В. І. Козубай // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2007. – №32. – с. 151-153.
32. Комиссаров В. Н. Теория перевода / Вилен Наумович Комиссаров. – Москва : Высшая школа, 1990. – 253 с.
33. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода / Вилен Наумович Комиссаров. – Москва : Междунар. отношения, 1980. – 168 с.
34. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / Вилен Наумович Комиссаров. – Москва : ЭТС, 2002. – 424 с.
35. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підр. для студентів філолог. спец. вищ. навч. закладів / М. П. Кочерган. – Київ : Академія, 2001. – 368 с.
36. Кунин А. В. Основные понятия английской фразеологии как лингвистической дисциплины и создание англо-русского фразеологического словаря: ... дис. д-ра филол. наук / Александр Владимирович Кунин. – Москва, 1964. – 48 с.
37. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка: опыт систематизированного описания [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – 2-е изд., перераб.] / Александр Владимирович Кунин. – Москва : Высшая школа, Дубна: Издательский центр «Феникс», 1996. – 381 с.
38. Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность перевода и способы её достижения / Лев Константинович Латышев. – Москва : Междунар. отнош., 1981. – 198 с.
39. Латышев Л. К. Технология перевода / Лев Константинович Латышев. – Москва : Академия, 2007. – 320 с.

40. Левицкая Т. Р. Теория и практика перевода с английского языка на русский / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – Москва : Издательство литературы на иностранных языках, 1963. – 263 с.
41. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація [навчальний посібник] / Володимир Миколайович Манакін. – Київ : «Академія», 2012. – 285 с.
42. Марковська А. В. Фразеологізми німецької мови з етнокультурним компонентом як перекладознавча проблема [Електронний ресурс] / А. В. Марковська // Мова і культура. – 2013. – Вип. 16, т.1. – С.394-400. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Mik_2013_16_1_67. – Назва з екрана.
43. Маслова В. А. Лингвокультурология [уч. пос. для студ. высш. уч. зав.] / В.А. Маслова. – Москва : Академия, 2001. – 208 с.
44. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: Підручник для філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – Київ : Вища школа, 2003. – 453 с.
45. Меньшикова Н. В. Трансформації при перекладі та міжмовна асиметрія (на матеріалі сучасної німецької мови) / Н. В. Меньшикова // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2004. – №17. – с. 181-182.
46. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод / Рюрик Константинович Миньяр-Белоручев. – Москва : Воениздат, 1980. – 238 с.
47. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода / Рюрик Константинович Миньяр-Белоручев. – Москва: Московский Лицей, 1966. – 298 с.
48. Миронова Л. А. Характеристика продуктивності соматичного компонента фразеологізмів в іспанській мові / Л.А. Миронова // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали

Всеукраїнської наукової конференції /редкол. В. В. Опанасюк. – Суми : СумДУ, 2012. – Ч.1. – С. 177-181.

49. Мокиєнко В. М. Русские фразеологизмы: Лингвострановедческий словарь / Валерий Михайлович Мокиєнко. [под ред. Е. М. Верещагина, В. Г. Костомарова]. – Москва: Русский язык, 1990. – 220 с.

50. Мордкович Э. М. Семантико-тематические группы соматических фразеологизмов / Э. М. Мордкович // Актуальные проблемы фразеологии. Новосибирск, 1971. – С. 244-245.

51. Назаров О. О причинах фразеобразовательной активности соматизмов в русском и туркменском языках / О. О. Назаров // Вопросы лексики и фразеологии. – Ашхабад, 1972. – С. 29-33.

52. Немецкие крылатые выражения : Сборник / сост. Фомина Н.Е. – Х. : Фолио, 2015. – 110 с.

53. Німецько-український фразеологічний словник / [за ред. В. І. Гавриць, О. П. Пророченко]. – Київ :Радянська школа, 1981. – 672 с.

54. Новікова Т. В. Переклад фразеологізмів крізь призму теоретичних досліджень / Т. В. Новікова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» : збірник наукових праць / укладачі : І. В. Ковальчук, О. Ю. Костюк, С. В. Новоселецька. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 52. – С.203- 208.

55. Ожегов С. И. О структуре фразеологии (в связи с проектом фразеологического словаря русского языка). Лексикографич. сборник / С. И. Ожегов. – М: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1957. – Вып. 2. – С.31-53.

56. Постнова Т. Е. Теория языка и речи. Фразеология в современной печатной рекламе / Т. Е. Постнова. – Москва : Вестник МГУ, 2001. – С.106-115.

57. Райхштейн А. Д. Немецкие устойчивые фразы. Пособие по лексикологии немецкого языка / А. Д. Райхштейн. – Львов : Просвещение, 1971. – 183 с.

58. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык / Яков Йосифович Рецкер. – Москва : Просвещение, – 3-е изд., перераб. И доп., 1982. – 159 с.

59. Романова Е. А. Пословицы и поговорки с компонентом «сердце» в сопоставительном аспекте (на материале английского и немецкого языков) [Электронный ресурс] / Е. А. Романова / Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/poslovitsy-i-pogovorki-s-komponentom-serdtse-v-sopostavitelnom-aspekte-na-materiale-angliyskogo-i-nemetskogo-yazykov>. –

Назва з екрана.

60. Сівков І. В. Соматизми в різносистемних мовах: семантико-дериваційний, номінаційний та етимологічний аспекти (на матеріалі арабської мови, мови іврит, англійської, української та російської мов) / І. В. Сівков // Східний світ. – 2013. – № 2/3. – С.119-125.

61. Словник української мови: В 11-ти т. / Редкол. : І. К. Білодід та ін. – Київ : Наукова думка, 1979 – Том 2 – 658 с.

62. Словник фразеологізмів української мови / Укл. : В. М. Білоноженко та ін.. – Київ: Наукова думка, 2003. – 1104 с.

63. Старых О. В. Соматизмы как особый класс слов в лексической системе церковнославянского языка / О. В. Старых // Вестник ПСТГУ III: Филология. – 2011. – № 2. – С. 80-85.

64. Степанова М. Д. Лексикология современного немецкого языка / [учеб. пособие. для студентов лингв. и пед. фак. высш. учеб. заведений] - [2-е изд. испр.]. – Москва : Академия, 2005. – 256 с.

65. Стрелковский Г. М. Теория и практика военного перевода / Геннадий Максимович Стрелковский. – Москва, 1979. – 272 с.

66. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

67. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Харків : Фоліо, 2006. – 540 с.
68. Толковый словарь современного русского языка / под. ред. З. В. Нечволода. – Д. : БАО, 2007. – 384 с.
69. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови / В. Д. Ужченко. – Київ : Знання, 2007. – 494 с.
70. Формановская Н. И. Речевой аспект: русско-немецкие соответствия: справочник / Н. И. Формановская. – Москва : Высшая школа, 1991. – 192 с.
71. Чайко Т. Н. Названия частей тела как источник метафоры в апеллятивной и ономастической лексике / Татьяна Юрьевна Чайко // Вопросы ономастики. – Свердловск : Баско, 1974. – № 8-9. – С. 98-106.
72. Чердынцева Т. З. Метафора и символ во фразеологической единице / Т. З. Чердынцева // Метафора в языке и тексте / В. Г. Гак, В. Н. Телия, Е. М. Вольф ; под ред. В. Н. Телия. – Москва : Высшая школа, 1988. – С. 78-92.
73. Чернышева И. И. Фразеология современного немецкого языка / И. И. Чернышева. – Москва : Высшая школа, 1970. – 376 с.
74. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты / Александр Давидович Швейцер. – Москва : Наука, 1988. – 215 с.
75. Шубина В. П. Заметки о полевой организации соматической фразеологии в немецком языке / В. П. Шубина // Функциональный синтаксис немецкого языка : межвуз. сб. / Челяб. гос. пед. ун-т ; отв. ред. Л. Б. Гарифулин. – Челябинск, 1977. – С. 81-89.
76. Юдина И. Ю. Структурно-семантическая и стилистическая характеристики английских пословиц положительной и отрицательной оценки / И. Ю. Юдина / Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/strukturno-semanticheskaya-i-stilisticheskaya-harakteristiki-angliyskih-poslovits-polozhitelnoy-i-otritsatelnoy-otsenki>. – Назва з екрана.

77. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. / H. Burger. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2. Auflage. 2003. – 224 S.
78. Duden Deutsches Universalwörterbuch [Elektronischer ресурс]. – Режим доступа: <https://www.duden.de>. – Назва з екрана.
79. Goethe J. W. Die Leiden des jungen Werthers [Elektronischer ресурс] / J. W. Goethe. – Режим доступа: <http://gutenberg.spiegel.de/buch/die-leiden-des-jungen-werther-3636/1>. – Назва з екрана.
80. Kästner E. Das fliegende Klassenzimmer. Ein Roman für Kinder / E. Kästner. – Berlin : Verlag Neues Leben 1955. – 226 S.
81. Kästner E. Drei Männer im Schnee. Eine Erzählung / E. Kästner. – Zürich : Rascher und Cie, 1968. – 279 S.
82. Kästner E. Emil und die Detektive. Ein Roman für Kinder / E. Kästner. – Zürich : Atrium-Verlag, 1996. – 238 S.
83. Kellermann B. Die Stadt Anatol /B. Kellermann– Berlin: Volk und Welt Verlag, 1964. – 426 S.
84. Knipf-Komlosi E. Aspekte des deutschen Wortschatzes. Ausgewählte Fragen zu Wortschatz und Stil / E. Knipf-Komlosi, R. V. Rada, C. Bernath. – Budapest : Bölcsesz Konzorcium, 2006. – 276 S.
85. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft / Werner Koller. – Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag, 8. Auflage, 2011. – 349 c.
86. Kutz W. Zur Bewertung der Dolmetschqualität in der universitären Konferenzdolmetscherausbildung / Wladimir Kutz. – Tübingen : Gunter Narr, 2002. – 170 S.
87. Mann T. Buddenbrooks: Verfall einer Familie / Tomas Mann. – Berlin : Fischer Verlag, 2011. – 597 S.
88. Nida E. A. The Theory and Practice of Translation / E. A. Nida, Ch. R. Taber – Leiden : Brill, 1964. – 218 p.
89. Remarque E. M. Drei Kameraden. Roman mit einem Nachwort von Tilman Westphalen / Erich Maria Remarque – Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2012. – 585 S.

90. Remarque E. M. Der schwarze Obelisk: Geschichte einer verspäteten Jugend / E. M. Remarque – Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2012. – 431 S.
91. Riesel E. Stilistik der deutschen Sprache / Elise Riesel. – Москва : Hochschule Verlag für fremdsprachige Literatur, 1959. – 467 S.
92. Schippan T. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / T. Schippan. – Leipzig : Bibliographisches Institut/ab 1992 Tübingen : Niemeyer. – 432 S.
93. Seghers A. Das siebte Kreuz. Ein Roman aus Hitlerdeutschland. / Anna Seghers. – Berlin: Aufbau-Verlag, 1995. – 425 S.
94. Stepanova M. D. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / M. D. Stepanova, I. I. Cernyseva. – Москва : «Академия», 2003. – 256 с.
95. Wahrig Deutsches Wörterbuch / von R. Wahrig-Burfeind. – München, 2011. – 1451 S.
96. Wellershoff D. Der Liebeswunsch / D. Wellershoff. – München : btb – Verlag, 2002. – 335 S.